

A

# NAGYURAK PÁRTJA.

Hegedűszóban nem szép mese.

A tisztalelkű, józaneszű magyar nép okulására

ELBESZÉLI

FARAGÓ MIHÁLY

jobbágy-fiúból lett szabad polgár.

BUDAPEST, 1881.  
RUDNYÁNSZKY A. KÖNYVNYOMDÁJÁBÓL.  
IV. kalap-utca 22. sz.

*Egy legyen a cél, az akarat,  
Pártszakadás romlásra vezet!*

„Úgy van az elintézve a természettől, hogy a ki önérdék-  
ből szól a tömeghez, kedvesb előtte annál, mint az akinek elméje  
egyedül a közjóra van irányozva. Avagy azt hiszitek, polgárok!  
hogy e nyilvános hízelgők és népudvarlók a ti kedvetekért  
izgatnak és lázítanak a kormány ellen? Fölizgatva általok, csak becs-  
vágyuk és üzérkedésök eszközei vagytok. S mivel az esetben, ha a  
kormány és a nép egyetértenek, ők semmik, hogysen az igaz  
ügy közkatonái, inkább akarnak zavargások és lázadások vezérei  
lenni.....így bizony könnyű vezérnek lenni. Ki volna oly egy-  
ügyű, hogy ne óhajtana minél kevesebb adót fizetni? S aki a sziv  
ezeu húrjait pöngeti, bizton számíthat köztetszésre, ha még oly hami-  
san játszik is!”

*Rabok legyünk vagy s z a b a d o k ?  
Ez a kérdés: válaszszatok!*

## I. Sűrű gazda, ritka guba.

Nem én mondom, – barátaink és ellenségeink egyformán ismétlik s minduntalan szemünkre lobbantják azt a nemzeti gyöngeséget, hogy az ország szekerét húzni, s ha épen úgy kell, legmélyebb kátyúból kihúzni elég erővel, türelemmel, szívóssággal és lelkesedéssel bírunk, hanem a gyepelő, meg az ostor – az más, az *idegen* kézbe való.

Kirúgunk a hámból, amint magyar embert ültet jó szerencsénk a bakra, s ha az ostorral egyet-egyet suhint, akkor is dühösen rugdalózunk feléje, mikor a csattanás *nem nekünk* szól, s csak a szemtelen legyeket és darazsakat szándékszik így elriasztani közelünkből.

Majd két tizedig az volt a magyar nép mindennapi imádságában első helyen, hogy hazai és *törvényes*, erélyes és szabadelvű kormány intézze sorsát alkotmányos formában, jog, törvény és igazság szerint, – s mikor aztán a jó isten, a magyarok szent istene meghallgatta s teljesítette e kérést, vájjon mi lett a köszönet érte?

Az hogy hét esztendő alatt 30, olvasd: *harmincz* miniszter szökött meg a tisztesség elől, hogy Magyarországot kormányozza, s utoljára már kötéllel kellett, kötéllel is alig lehetett fogni valakit, aki miniszternek önkéntesen vállalkozzék.

Mi lehet az oka e furcsa tüneménynek?

Első sorban az, hogy nálunk minden ember – a mágnástól le a csizmadiáig, születés és hajlamból – politizál, s ha nem szólhat belé közvetlenül az ország dolgába, szentül hiszi s kézzel-lábbal igyekszik másokkal is elhíttetni, hogy *csak azért nem boldogul, csak azért vész*

*el menthetlenül a – haza, mert nem az ő eszével kormányozzák.*

Ne higgyék önök t. polgártársak, hogy szándékosan, s talán korteskedés végett talzok.

Bejártam én már Tolnát Baranyát s Henczidától Bonczidáig módomból volt megismerkedni a közvélemény minden rangú és rendű szóvivőivel és tényezőivel, de olyan *ellenzéki* fehér hollót, mely ne így krárogott volna, én bizony, (isten legyen a tanúm!) nagy Magyarország széles határai közt, de csak egyet, egyetlen egyet sem leltem.

– Nem újság! Régi nóta! így volt ez mindig nálunk! veti talán itt közbe valamelyik tudákos atyámfia.

Megengedem ... De soha annyira, mint most! felelem vissza én.

S ha való igaz is, hogy virágot tövis nélkül a hazafi-nagyságnak, s koszorút, melyen vér vagy könyecsepp ne látszanék – a polgári érdemnek és önfeláldozásnak, sohasem osztogattak a négy folyó és három hegy közt, mégis fájdalmas hanyatlás és veszélyes elfajulás jele, hogy most a tövis virág s a vér és a köny *koszorú nélkül* jut azoknak osztályrészül, akiket szellemi képesség és fáradhatlari munkásság emel ki a porból a milliók feje fölé.

Ne menjünk messzire!

Itt a legközelebb lefolyt tíz év!

Egy percz – a végtelenségből!

Egy arasz a mindenségből!

S mégis hányat megölt – legalább erkölcsileg – e rövid perez, s hánynak lőn temetője ez arasznyi tér – azok közül, akiknek e tíz év küszöbén halhatatlanságot ígért a népszerűség, s akiknek homlokát akkor örökzöld babér ékesíté, melyen bőszen dühvel és ádáz gyűlölettel gázol most a politikai ellenszenv, a politikai nézetkülönbség, a politikai pártoskodás és érdekhajhászat.

Amin a Bachkorszak mindenhatósága megtört: a kegyelet szent oltárát mily könnyen s mily hamar szétromboltuk mi magunk, s sárba hulló köveiből aztán nem csupán egymásnak, de azoknak is jutott, akik a közös

elnyomatás, a közös szenvedés sötét óráiban dicsőségtől, hódolattól körülragyogva lebegtek ez oltár fölött, s vagy tetteik és hazafi-érdemeik rózsafelhőiben úszva a leg- hatásosb ékesszólással, a *nemes példák* ékesszólásával vigasztalták, támogatták, lelkesítették az elcsüggedt, meg- tört, reménye- és hitevesztett régibb és ifjabb nem- zedéket.

*Magyarországnak ma nincsen többé e szép szó általános értelmében nagy embere!*

Nincs többé név, melyet nálunk *egyhangú éljen* üdvözölne és ünnepelne.

Nincs nyilvános politikai szereplő, akit föltétlen és teljes bizalom környez, kísér, istápol *valamennyi párt részéről*.

Tiltakozás nélkül elismerés, rágalom nélkül dicséret nem zendül meg sehol!

A Hozsannáknak az ország egyik szélén feszítsd meg! a viszhangja néha már a legelső szomszédban, s bizonyosan az ország másik szélén.

Az közel múlt egyik tévedése, hibája az ellenkező végletbe csapott át.

*A szeretet túlzásaiból a gyűlölet féktelenségébe! . . .*

\*

Csakis így érthető, hogy az alkotmányos Magyarország alig egy tized múltán harminczegy minisztere volt.

A „régí gárda” volt az első, mely nem adta meg magát, de – meghalt.

Nyomába lépett egy vegyes csapat.

Harczedzett veteránok, csataszomjas ifjak.

Ezek már nem haltak meg, de – megadták magukat. Elejtek a vezért!

– Se baj! felelt büszkén *egy* deákpárti képviselő, midőn a balközépről félig tréfásan, félig gúnyosan *Lónyay* bukásának sajátos körülményeire figyelmeztetek. Elegen vagyunk. Győzzük. Telik! . . . .

Igazat mondott. Elegen voltak. Győzték.

Úgy hogy még *három minisztérium* kitelt abból a sokból”.

A bukott miniszterek egyetemi profeszorok vagy bank-alapítók s igazgatók lettek. És viszont . . .

Hanem azért hamarabb elfogyott mégis a – nóta, mint a számarányaiban elbizakodott, önmagában pedig meg-hasonlott és örökké torzsalkodó kevély többség hitte.

Az utolsóelőtti kormányválság már hónapokig tartott. Az ország szénájának volt is gazdája, nem is. Kiki ott markolt bele, ahol érhetette; sőt külső-belső irigyeink és roszakaróink, kiknek, fájdalom! se szeri, se száma, vérszemet kapván Lajthán innen a tót, rácz és oláh, Lajthán túl és Erdély egyik zugában a német csak úgy foghegyről kezdtek ismét beszélgetni velünk.

*Jobb- és baloldalon egyaránt* megsokalták utóbb e nemzetölő gazdálkodást. S mind több és több jel tűnt föl mindkét részről olyan, amikben az avatott szem *egy szebb jövő* első sugarait látta fölcillámlani.

A *fúzió*, – mint „Hamlet”-ben a dán király szelleme, – ho; itt, hol ott kisértgeteít, jóllehet az érdekeltek és azok, kiknek lelkiismeretét valami bűn emléke nyomta, váltig tagadták létezését.

– A közjogi alku, – mondák ezek – óriási márványlap azon mély sírgödrön, ahová a nemzetnek 1867-ig megbonthatlan egységét és egyetértését egy végzetes szakadás örökre eltemette . . . . Emberi erő le nem löki, el nem mozdítja onnan!

S igazuk volt!

E munkához isten kellett, *a hazafiság mindenható istene*, aki nem egyszer megváltotta már a magyar népet az örök haláltól – a határtalan önfeláldozás csodálatos erényével.

Es ami oly soká lehetlennek látszott, hirtelen megvalósult.

*Az ország két főpártja egyesült, egygyé forrt, hogy megmentsék a hazának – a jövőt! . . .*

\*

A balközép, mely az állami önállóság és függetlenség büszke lobogója alól ostromolta a 67-ki közjogi szerződést s ennek alapján álló parlamenti többséget, – egy szép reggel arra a szomorú meggyőződésre virradt, hogy

lassanként mind elkallódik, mind lejárja magát a politikai kitűnőségek színejára, a magyar államiság közjogilag jól megszabdalt ködmöne pedig nemhogy bővülne, de valóságos kényszer-zubbonyná szűkül, amiben maholnap mozdulni sem lesz képes a magyar nemzet, hogy legalább polgári szabadságát és anyagi jólétét megvédje, mindig résen levő hagyományos ellenségeinek ezerféle fortélyai és incselkedései ellen.

A balközép ünnepest vezetője *Tisza Kálmán* e komoly és válságos fordulópontnál határozottan és férfiasan kijelenté, hogy föl hagy a közjogi opponálással s a függetlenségi pártnak engedi át az eszme kép viselését, ő maga és pártja pedig a közjogi alapra lépnek s ezen belül fognak az ország jólétének és felvirágoztatásának magas célja felé törni.

A deákpárti vezéregyéniségek szintén minden követ megmozdítottak, hogy a fúzió sikerüljön, s miután a föl-ségnek magának egy régi óhaja teljesült így, – sietett a fontos eseményt királyi jóváhagyásával szentesíteni .... *Kinevezte miniszterelnökké – Tisza Kálmánt.*

\*

Kárpátoktól Adriáig zengett a nagy éljen, melylyel a magyar nép millióinak roppant többsége ez örvedetes fordulatot üdvözölte . . . csak azokat öntötte el az epe, kik halászni reméltek a Deákpártot lassanként elnyeléssel fenyegető zavarosban.

Ilyen töredék vagy párt kettő volt akkor az országban és országházban.

*Egyik az* úgynevezett **szélsőbal**, melyet bátran elkeresztelhetünk rövidség okáért **muszka pártnak**, mivel az ő szerencsétlen politikája hozta nyakunkra 1849-ben a muszkat, s ha többségre vergődhetnék, újból a nyakunkra hozná,

*A másik az* úgynevezett konzervatívok, kiket együttvéve ezentúl csak **labanczpártnak** fogunk hívni, mivel e kis párt vezetői *háromszáz év óta mindig Bécshez húztak*, bécsi fütty szerént tánczoltak s bécsi kommandó szerént kormányoztak, ha béke volt magyar földön, s a labancz-

zászló mellett harcolva szereztek maguknak báróságot, grófságot, potyajószágokat és rendjeleket, midőn *Bocskay, Tököly és Rákóczy* az ősi alkotmány, az ország függetlensége s a nemzet jogai és érdekei mellett sikra szállva a magyar népet is sikra szólíták, . . . hajh de egyszer sem szabadítván meg, sőt inkább saját személyökre nézve örökre elvesztvén az édes hazát.

A konzervatív vagyis labanczpárttal később még egy friss töredék is összeszúrte a levét; *a Deákpárt azon része tudniillik*, mely vakondok munkájával aláasta volt a régi többség lábai alatt a földet s *most csak azért szökött az ellentáborba, mivel e gyönyörű mesterséget Tisza Kálmán örökéber ellenőrzése és a pártfegyelmet illetőleg is férfiasan nyílt és határozott erélyessége miatt tovább folytatni lehetetlennek látszott.* E természetellenes, erkölcstelen és illetlen párosodat folytán született az istenben *nem* boldogult, szomorú és szégyenletes életű habarékpárt, melynek sokszínű alakoskodása a közönség és vidékek szerint változó programjai daczára mindenütt kitétték a szűrét, úgy hogy kénytelen volt inajdneni minden esztendőben nevet és czéget cserélni, s ahová tisztességes utón be nem juthatott, – meg kellett próbálnia, nem lehetne-e oda, vagyis a magyar nép szívébe és hajlékába valami hátulsó ajtón belopózni?

Ez okból vette föl legújabbban a mérsékelt, kormányképes **ellenzék hangzatos címét** .... se legújabb; de valószínűleg nem utolsó, cízzel jelenik meg most a választók körében, hogy előbb behálózza, aztán – *more patrio* – lefőzze jóhiszemű hazafiságukat.

Kérdés: melyik különb a Deákné vásznánál, a szabadelvű párt és a Tisza kormány főnebb nevezett *két* ellensége közül, s nem teljesülne-e szó szerint a magyar példabeszéd: lóról számár! ha valami gonosz véletlen által kettejöknek *együtt* véve több szavazatuk találna lenni a jövő országgyűlésen, mint nekünk, szabadelvűpárti igaz szívű, egyenes lelkű polgároknak?

E kérdés első részére nagyon könnyű megfelelni. *Egyik sem különb a másiknál.* Egymáshoz illenek, zsák meglelte foltját.



Meg sem ütköznénk tehát czimboraságukon, legfőlebb azt mondanók, hogy *nobile par fratrum*, két jó madár egy pár, — ha e pajtáságuk állandó és következetes volna, Ámde nincs úgy. . .

A szélbal és a kormányra vágyó mérsékelt ellenzék hasonlítanak az olyan házaspárhoz, mely a világ előtt karonfogva sétál, ölelkezik, csókolózik; nyalja-falja egymást, *de amint kettecskén vannak*, bizalmas négyszemközt, az asszony a piszkafát vagy fazékszedőt, a férfi nádpálczáját vagy nadrágszóját kapja, s a legczifrább, szemenszedett gorombaságok kíséretében úgy elpüffölik drágalátos személyeiket, hogy a kék foltok még hónapok múlva is ott pompáznak hátukon, arczukon s mindenütt, a hová a hatalmas ütlegekből jutott.

*A szélbal és a konzervatívok, a függetlenségi fart és a mérsékelt ellenzék vagyis labanczpárt egy gyékényen árulnak és egy követ fűnek minden olyan kerületben, ahol a szabadelvű pártnak többsége vagy legalább jelöltje van . . . ellenben ott, a hol csak egymással néznek farkasszemet, rögtön fölbomlik a barátság, támad hetedhét országra szóló veszekedés s még szelíd nyájaskodás, ha, a labanczpárt ilyenkor csak „fölségárulónak, forradalmárnak, ámitónak és örültnek” nevezi a függetlenségi pártot, ez viszont „hazaáruló, tányérnyaló, pecsovics, Schwarzgelb, ósdi és nép-ellenség” névvel tiszteli meg ellenfelét.*

Mi ebből az erkölcsi tanulság, józan elméjű drága olvasóim?!

*Nemde az, hogy vagy igaz amit egymásról mondanak, s akkor nem volna e önöktől halálos vétek ilyen pártokért elejteni a szeplőtelen jellemű és hazafiságu szabadelvű pártot?*

*Vagy nem igaz s akkor f . . . no akkor elképzelhetik önök, hogy akik egy-egy kerületért már így elgyalázzák és rágalmazzák egymást, mennyivel több rosszat hazudnak és terjesztenek rólunk, a kiktől nem egy kerületet, hanem a többséget, a hatalmat, a kormányt stb. szeretnék elkaparítani. . .*

Mindenkép megcsömörlik pedig az egészséges magyar gyomor az olyan politikai erkölcstől, melylyel két

„jó barát” itt legazemberezi, ott eldicséri egymást . . . ma egy tányéron talál, holnap a másikat leköpve árulja saját kotyvalékát ... s míg Nagyváradon egy zászló alatt eszik-iszik, etet-itat, korteskedik a közös jelölt mellett, a legközelebbi szomszédban már marakodnak, dulakodnak s akár a bélpoklosoktól, úgy óvják egymástól a publikumot.

Íme dióhéjban a csattanós válasz a fölvetett kérdés első részére. . .

Nem szabad ily hamar végeznünk a kérdés másik részével is: *mi történnék akkor*, ha a sötétség szellemei csakugyan legyőznék a világosság angyalát; ha az ámitás és csalás fölibe kerülne az igazságnak; ha a nagy száj és a nagy szó jobban hatna a magyar népre a nagy gondolatoknál és nagy tetteknél? *egy szóval, ha nem a miénk, a szabadelvű párté volna választások után a legközelebbi többség?*

Itt, tisztelt olvasó! három eset képzelhető. . .

Vagy az, hogy a két ellenzék csak együtt képezne többséget, s ez eshetőségről később külön fogok emlékezni.

Vagy pedig az, hogy a szélbal vagy a labancz-párt (egyesült mérsékelt ellenzék!) külön vergődnek, kormányozni önerejével is képes, túlsúlyra a jövő képviselőházban. . . .

Az első „vagy”-nak súlyos következményei iránt ma már a gyermek is tisztában van nálunk.

Amit 67-óta király és nemzet együttes buzgósága nagy nehezen behegesztett, egyszerre fölszakadna ismét a közjogi ellentétek és súrlódások fájó sebe. . . Budavárának királyi palotájában por lepné ismét a trón bársonyát, s büszke tetőzetén a zászlója-fosztott üres rud, mintha a nemzeti géniusz mutató ujjja lenne, úgy fenyegetné meg botorságaért a siralmas múltján nem okult, jövőjét bűnösen és oktalantul koczkáztató jelen nemzedéket . . . politikai elvharcz helyett nemzeti lét- és becsületkérdések választanak el egymástól ugyanazon ország, város, sőt hajlék lakosait, s nem áldásos harmat, hanem gonoszul ontott honfiköny és honfivér áztatná a mezőt

is a rétet, s a ma oly nyugalmas és csöndes úri lakok falusi kunyhók lángokba borulván – ezerek és egerek válnának ismét földönfutókká, s egész nemzedékek szégyenebbekké a közel múltnak összes alkotásaival és szerzeményével.

*A függetlenségi párt csak elvei árán, csak a közjogi alap elfogadása által kérlelhethné meg a fátumot s hárit-hatná el korszakokra átható borzasztó következményeit esetleges kormányra, illetőleg többségre jutásának. Míg ezt nem iyéri: komoly hazafi köteles tőle megtagadni voksát.*

*Nem ily ijjesztő első pillanatra, de végeredményeiben épen ilyen kárhozatos volna, s jellemére és jelentőségére nézve csak olyan végzetes a mérsékelt ellenzék politikája is.*

De ez már olyan vastag csomó, hogy megoldása megérdemel egy külön fejezetet.

## II.

### Vide cui fide.

Magyarán:

### Malacgot zsákban ne végy!

Volt nekem egy kedves urambátyám! szerény falusi gazda, kinek Íróasztalán mindig fölütve hevert – a száz-esztendőös kalendárium.

Sokszor kinevettem érte.

S nem vette zokon tőlem.

Komolyan szolt: „*Tudom* én édes öcsém! csak oly jól mint te, hogy jótékony eső és napfény, s pusztító zivatar és zápor isten kezében van, s az ő bölcsesége szabja meg azoknak idejét és rendjét. De azt is tudom, hogy a természetnek *örök törvényei* vannak, miknek működését bizonyos külső jelekből ha meg nem fejtí is, de legalább megsejti az ember. S aki ezeket figyelemmel kíséri, tanulmányozni és följegyezni nem röstelli, bölcs és hasznos dolgot mivel, s az a dőre és ügyefogyott, aki ezekre semmit sem hajt, s gazdálkodása közben a hosszú tapaszt-

tálat intéseit és tanácsait számba venni hanyagságból vagy hetvenkedésből elmulasztja.”

A nemzeteknek is van, kedves polgártársaim! ily százesztendős kalendáriumjok . . . Az a valódi neve, hogy – história. *Ott van megírva a nemzetek múltjában azok jövője is . . .* S aki ezt sutba löki, maga alatt vágja áfát s mindig kárát vallja.

Ebből a százesztendős kalendáriomból, *Magyarország igaz történetéből* akarok én most önökkel egy tanulságos fejezetet megismertetni. Hallgassák isteni félelemmel intő szavát, s aszerént cselekedjenek.

A szélsőbal, t. polgártársak, azzal az irigylendő előnyvel dicsekedhetik, hogy a szabadságharcz egy-két futó perczét leszámítva, az ország gyeplőjét még nem tartotta markában, s így jóslat, aggodalom, föltevés, okoskodás inkább, nem a jövőnek határozott képe a múltnak csalhatatlan tükrében, amiket róla és kormányra kerülése felől irtunk.

Más a helyzete a hajdani labancz-pártnak, mostanság: *mérsékelt ellenzéknek. E párt már fönnült az ország szekerének magas bakján* úgy 1848 előtt mint 1848 után, s mivel jószántából egyszer sem szállt le onnan, midőn ma kézzel-lábbal kapaszkodik, hogy újból fölcücsülhessen, ránk nézve nemcsak az bír érdekel: *mit beszél és ígért* hanem az is, *mit tett és hogyan tett, mikor övé volt a legfelső Kyrie eleyson s milliók boldogsága és boldogtalansága az ő aranyos tarisznyájában pihent.*

S mit beszél és ígér a labancz-párt utóda: az Egyesült ellenzék? és mi a kifogása Tisza Kálmán személye és a szabadelvű párt politikája ellen?

1. Hogy megújította a közjogi egyezséget s nem állította föl sem az önálló nemzeti bankot, sem az önálló külön vámterületet.

2. Hogy a pénzügyek rendezésére alakult, de föladatát nem volt képes megoldani, mert ma az ország pénzügyi helyzete, daczára a nemzet részéről hozott nagy áldozatnak, komolyabb mint a kormány alakításakor volt, mert a rendelkezésre álló segélyforrások kimerültek és

nincs nyoma, hogy a kormánynak a kibontakozásra terve volna.

3. Hogy az adóterhek folyton fokoztatnak s az adók behajtása kíméletlenül szokott végbemenni.

4. Hogy nem szervezi a kormány az iparügyet, miért is tovább terjed az elszegényedés és tovább pusztít az uzsora, népünk pedig mindenütt föltűnő lassan szaporodik, egyes megyékben meg épenséggel fogy is.

5. Hogy a jó *igazságszolgáltatás* még mindig csak óhaj, holott megvalósulása életkérdés egyesekre, de az egész nemzetre is.

6. Hogy a közigazgatás terén még szomorúbb állapotokat találunk, s az össze nem illő parlamenti kormány és ősi megye föntartása miatt zavar, rendetlenség és korrupció uralkodik.

7. Hogy közoktatásunk haladása csökken, s gazdasági, iparos és kereskedelmi szakoktatásról nem intézkedik a törvényhozás.

8. Hogy megszállotta Boszniát, vér és pénzáldozat árán s a külpolitikában ugyanoly bakokat lőtt, mint a belpolitikában.

A választókhöz intézett fölhívásában ime ezeket és ezek miatt rója meg a labancz-párti egyesült ellenzék Tisza Kálmánt és a szabadelvű pártot, a maga részéről egy hanggal sem jelezvén: *akarna-e? tudna-e? fogna-e?* s hogyan akarna, tudna és fogna e sokféle bajon segíteni?

Magyarán a labancz-párt – egy czifra zsákot tart a magyar nép szeme elé; de hogy ez a zsák fenekére pillanthasson, s jól szemügyre vehesse a malaczt, amivel a szája ízét csiklandozzák – bezzeg nem engedi.

Okosan teszi. Ha a magyar nép meglátná, miyen görhes, sovány és redves ez az állítólagos potya malacz, köszönet helyett a boldogabb végével fogadná mindenütt az egyesült ellenzék jelöltjeit.

\*

Szerencse, hogy a história híven följegyez minden jót és rosszat, amit az egyes kormányok és pártok mivelni szoktak, s így csak ehhez kell fordulnunk fölvilá-

gosítás végett, hogy a fősorolt vádpontokra egyenként megfeleljünk.

A haza szent nevében kérem önöket kedves polgártársaim! ne sajnálják azt a néhány perczet ami ez igazságos önvédelem elolvasására kívántatik, s ha meggyőződnek, hogy *az egyesült ellenzék vezérei egykor époly lelkiismeretlenül és könnyelműen kormányozták a magyar államot, mily lelkiismeretlenül és könnyelműen szidalmazták és vádolják most a legnemesb, legönzettelenebb, leghazafiasb államférfiút és pártot: úgy csatlakozzanak szívvel-lélekkel hozzánk s kövessenek el mindent, hogy ennek a kétkulacsos és kétnyelvű labancz-pártnak vagyis egyesült ellenzéknek még magja se legyen a jövő országgyűlésen.*

*Lássuk tehát, ki csinálta az úgynevezett közjogi vagy közös ügyes egyezséget^*

Magyarország és Ausztria 1526 vagyis a mohácsi vész óta a fejedelem személyében egyesült egy birodalmat képeznek; de mivel Magyarország szabad akaratból, nem pedig hódítás útján jutott a dicsőségesen uralkodó Habsburgház örökös tartományaival ily szoros kapcsolatba, hazánk három századon köröszkül mindig szabad, önálló és független államnak tekintette magát.

A bécsi minisztereknek ez soha, soha sem tetszett, s valahányszor módját ejthették, mindig megpróbálták, hogy Magyarországot a monarchia a másik felével egygyé olvaszszák.

A magyar nép, melyet ily módon nem csupán állami önállóságától, de alkotmányos szabadságától is megfosztottak volna, határozottan ellenszegült minden efajta kísérletnek, s így támadt az a hatalmas két párt az országban, *a kurucz- és a labanczpárt* tudniillik, melyek közül az első a nemzeti, a második az udvari politikának volt hagyományos képviselője, oszlopa, harczosa és pajzsa.

Vannak nálunk családok, melyek nemzedékről nemzedékre az előbbihez; vannak, melyek azonképen az utóbbihoz tartoztak.

A jelen század elejéig az utóbbi párt volt fölényben, s ha a kuruczok egyszer-egyszer fegyvert ragadtak, min-

den ily fölkeléssel végeredményben a labanczpárt erősült, gazdagodott, szaporodott.

E század elején azonban *Kossuth* Lajos, *Deák* Ferencz s más nagy embereink egy új jelszóval toldották meg s régít: *az állami önállóság* mellett a népszabadságot is fölvévén a kuruczpárt programjába . . .

Innen fogva a kuruczpárt szabadelvűpártnak, a labanczpárt pedig a nagyurak pártjának, vagy röviden konzervatív pártnak neveztetett.

Annak *Kossuth* Lajos volt a fővezére; ezé *Apponyi* gróf. Amaz követelte, hogy *a szegény elnyomott paraszt szabad polgárrá legyen* a szabad hazában; ez hallani sem akart ilyesmiről s a földhöz tapadt jobbágyság sokszázados rabszolgahelyzetén akármi keveset lendíteni hajlíthatlanul megtagadta.

Az ellentétek lassanként annyira megnöttek és fölszaporodtak, hogy végre is *forradalom* lett a vége, melyben a *labanczpárt muszka* segítséggel leverte ugyan ellenfelét, de a tűzből kikapart gesztenyét most az egyszer nem ők, hanem a bécn államférfiak rakták zsebre.

*Ezért volt a magyar konzervatív párt az ötvenes években oppozíció; a szabadelvű párt* törekvéseit és vívmányait azonban még oly dolgokra nézve sem tagadta el, amiket a 48-ki törvények közül kitörülni és megszüntetni még az absolut bécsi kormány zsarnoki önkénye sem bátorkodott.

Midőn az osztrákokat 1859-ben Olaszországban csúful elpáholták, s a császár Magyarországnak némi engedményeket tenni kényszerült, rögtön kibujt a szög ez irányban a zsákból.

Ő fölsége ekkor *a magyar konzervatívokat* hívta meg tanácsába, s őket bírta meg az országgyűlés összehívásával.

Fáj a lelkem, ha csak rá gondolok is, amit e más-ként jeles férfiak, – kik most az egyesült ellenzék vezérei, – *akkor a nemzet ellen vétkeztek* volt.

Azt híven, hogy a magyar nép tíz évi keserves rabság után rá éhezett *egy* kis szabadságra, azt kívánták, hogy cserében *mondjon le az 1848-ki alkotmányról*, s amiért annyi vér és annyi köny folyt a szabadságharcz alatt, és ami-

ért annyi dicső férfiú veszett el a bitófán, a börtönben és a száműzetésben a szabadságharcz után, – arról most önként lemondjon egyetlen parancsszóra, aprócseprő kárpótlásért a nemzet.

*Az októberi diploma, mely a konzervatívek műve – egyelőre semmisnek nyilvánítá a 48-ki törvényeket, az országgyűlési választásokat egy régi (1608-ki) törvény alapján rendelte el; közösügynek nyilvánított mindent, kivéve a legcsekélyebb helyi teendőket, s e közösügyek tárgyalására színhelyül a bécsi rajxrathot ajánlotta! S hogy e hazafiatlan merénylet teljes legyen – Horvátország, Erdély, sőt a Vajdaságra nézve sem intézkedett, s amazok követeit meg sem hívta a magyar országgyűlésre!*

*A februári pátens aztán még tovább ment egy lépéssel, s miután az októberi diploma az adó- és katona-megszavazás jogát a bécsi rajxrathra ruházta, – ez megparancsolta, hogy Magyarország ide 80 követet küldjön, kik a többi 240 nem magyar taggá] szemben törpe kisebbség lesznek ugyan, de azért a magyar nemzetet föltétlenül kötelező törvény leendett, amit a rajxrath többsége határozott volna.*

Boldog isten! s oly férfiak és politikusok, akik enynyire mentek, azok merik az „egyesült ellenzék” élén ma jogfeladással vádolni azon Tisza Kálmánt, aki 1861-ben Deák Fereczczel vállalva, örökké dicső bátorsággal meghíúsította és megbuktatta a labanczpárt nemzetölő szándékait és kísérleteit.

Tudjuk, hogy a 61 ki országgyűlés erőszakos föloszlatása után a Schmerling lovag gyalázatos kormányzata, erre pedig 1866-ben ismét a konzervatívek következtek, de azon gyászos tény emlékét, hogy a nemzet sanyarú szenvedései őket megindítani s jobb útra téríteni még most sem voltak képesek, érdemes följutni.

*A labanczpárt 1865-ben sem állította vissza a 48-ki alkotmányt; minisztérium helyett a régi, 47. előtti hivatalokat támasztá föl halottaiból; a megyéket megalakulni nem engedte; s midőn az országgyűlés megnyílt, kereken kijelenté, hogy Magyarország addig legkisebb szabadságra sem*



*számíthat, míg az országgyűlés tisztaba nem hozza: vannak-e közös ügyek? melyek azok s hogyan tárgyalandók?*

Az 1865-ki országgyűlésen most három párt keletkezett.

A kormánypárt *Apponyi, Sennyey, Majláth, Széchen* stb. vezérlete alatt, mely *föltétlenül térdet fejet hajtott a bécsi parancs előtt.*

A Deák-párt, mely a közös ügyek elismerése és tárgyalása *előtt* a 48-ki alkotmány visszaállítását és felelős magyar kormány kineveztetését követelte.

Vége az *ellenzék* két árnyalatban:

A *balközép*, melynek *Tisza Kálmán*, ifjúsága daczára átalán ünnepeelt és határtalanul tisztelt vezére volt, csak *elvben* ismert el némely, nem annyira közös, mint *közösen érdeklő* ügyeket; s a *szélsőbal*, mely a personaluniót hangoztatta, de valójában forradalomra csábította a közvéleményt.

Másfél évig tusakodtak egymással a pártok, s midőn Deák belátta, hogy ellenállása a konzervatívok uralmára hajt vizet, s az *Apponyi-Sennyey-kormány a 47-ki állapotokhoz mindinkább visszatér*, kijátszotta a közjogi szerződés tervezetében azt a nagy tromfot; melylyel a labanczokat egyszerre koldusokká tette.

A király már most hajlandónak nyilatkozott kinevezni egy magyar minisztériumot s bizonyára meg is teszi, ha a *konzervatívok új akadályokkal meg nem nehezítik* e nemes fejedelmi akarat érvényesülését.

Hetekig lóttak-futottak, házaltak, kunyorálták ők Pontiusnál Pilátusnál, hogy ők alakíthassák meg az új minisztériumot, vagy hogy legrosszabb esetben, *nekik is dobjanak néhány tárczát*; míg végre *Deák* is, *Tisza* is megunták a sokat, s úgy elverték rajtuk a port, hogy hire lesz annak a históriában még száz év múlva is.

*A konzervatívok ugyanúgy cselekedtek akkor mint kormány, a hogyan ma cselekszenek, mint ellenzék.*

Fönn és lenn, *a királynál és a népnél egyszerre gyanusíták és rágalmazták Deákat.*

A királynak azt mondák, hogy Deák nyakassága *forradalmat* fog szülni.

A népet viszont azzal izgatták, hogy azért nem képesek *terhein* enyhíteni, mert Deák és Tisza gátolják a kibékülést a királylyal.

Az első czudarságra gyönyörűen felelt a haza bölcse.

„A ki bármi czélból, monda, ámitani akarná a népet, hogy *bajainak súlyától már meg volna mentve, ha megtörtént volna a kiegyenlítés*, – a ki a honpolgárokat arra ösztönözné, hogy ily kecsegtetések fejében akárminő kiegyenlítést igyekezzék előmozdítani, könnyen csalódhatnék számításában.

Ezsau, midőn éhes volt, eladta jogait egy tál lencséért, az ígért lencsét megkapta, és mégis testvérháború lett a vége. *Az ámitók nem volnának képesek az ígért javulást egyhamar eszközölni.* A nép, mely lemondana jogairól, hogy az ígért kedvezményeket megkapja, reményeiben csalatva, mit tenne és mit mondana? Veszélyes játék volna ez és igazságtalan, és épen azért nem félek tőle, mert a fejedelem nem akarhat olyast, mi az államra nézve veszélyes, s a nép irányában igazságtalan.”

A másokra nézve meg haragosan konstatálta, hogy a jelen kormánynyal nem lehet kiegyezni, *mivel az a kiegyezést nem akarja komolyan vagy olyan kiegyezést akar, minőt nekünk akarni nem lehet, nem szabad.*”

Deákot Tisza Kálmán is segítette, sőt bátran állíthatjuk, hogy a vizes pokróczot voltakép ő segítette a konzervatívekre s ő rántotta ki lábuk alól a gyékényt. Nem csoda, hogy a labancz-párt vagyis Egyesült ellenzék vezérei még ma is jobban gyűlölik őt minden másnál.

„Én bizton remélem, monda akkor Tisza, hogy Ő fölsége alkotmányunkat vissza fogja adni, *de nem hihetem, sőt meggyőződve vagyok, hogy alkotmányunk addig vissza nem fog állíttatni, míg a jelen kormányférfiak környezik ő felségét.* És bizom hazám népének józan eszében és belátásában, hogy nem fogja az országgyűlést felelőssé tenni szomorú helyzetünk miatt. Hiszen erkölcsileg, lelkileg mi szenvedünk legtöbbet. A nép meg fogja érezni, kit tegyen felelőssé a mulasztásokért; felelőssé fogja tenni azon kormányférfiakat, a kik majdnem egy esztendei kormányzás

*alatt sem az alkotmány visszaállítására, sem a nép terheinek enyhítésére semmit sem tettek, s a kik nem tudjuk mivel elégítették ki az ország jogos kívánalmait, hacsak az által nem, hogy ok ülnek jelenleg azon törvénytelen hivatalokban, melyekben azelőtt mások ültek.”*

Thyu! lánczos-lobogós! gondola a király; hát így vagyunk?... s egy szép reggel útilaput kötött *Sennyey, Apponyi, Majláth* s az egész konzervatív kompánia talpa alá s kinevezte az *Andrássy*-miniszteriumot.

Mi már most a tanulság e hosszas, de szükséges elbeszélésből?

1. Az, hogy az *egyesült ellenzék* ma azért üldözi s szeretné elveszíteni egy kanál vízben *Tisza Kálmánt*, mert főleg *miatta* cseppent ki egykor az uraságból.

2. *Hogy a közös ügyeket az egyesült ellenzék vezérei varrták nyakába a magyar nemzetnek, éles beretvát illesztvén ennek meztelen nyakára a fenyegetésben, hogy addig alkotmányos szabadságról népünknek álmodni sem lehet, míg a közös ügyek elvben el nem ismertetnek.*

3. *Hogy a Sennyey-kormány nem azért ellenezte Deák közjogi szerződését mert kevesellte hanem azért mert sokallta, amit Deák kívánt.* Más szóval: *a Sennyey-kormány azt vitatta, hogy a közös terhekből 30%-nál több illet minket, a közjogi kapocsnak pedig még sorosabbnak kell lenni Ausztria és Magyarország között, mint ahogy Deák kiczirkalmazta.*

*Ha tehát az Egyesült ellenzék kormányra jut, valószínű, hogy még nagyobb lesz kvótánk; több katonát adunk a közös hadseregnek; a két delegáció hatásköre bővítetteti s viszonyuk még szorosabbra fog fűzetni mint most van.*

*Tisza Kálmán és a szabadelvű párt épen ellenkezően jártak el a szerződés megújításánál s a törvény megszüntetése nélkül is oly kedvezményeket és könnyebbségeket csikartak ki számunkra, hogy kiérdemelték minden becsületes hazafi s a nemzet örök háladatosságát.*

Annyira világos és igaz ez tisztelt polgártársak! hogy maga az egyesült ellenzéki labaucz-párt csak két pontba mer belékötni: az *önálló bank* és az *önálló vámterület* hiányába.

Csak hogy itt is elkéstek a lelkeim! . . . *Tisza* Kálmán annak idején több észszel és ügyességgel sürgette mindkettőt az országgyűlésen, *ámde akkor* a mai „Egyesült ellenzék” mindenféle című árnyalatai bevoltak a *Deák-pártban s segítettek leszavazni a balk'özépet*. Ami megtörtént, emberi erő meg nem történtté többé nem teheti. *Tisza* sem. De amire a Deákpartí kormányok gondolni sem mertek, ő kieszközölte és vitte.

Csinált az osztrák bankból *osztrák-magyar bankot*, az osztrák bankóból *osztrák-magyar bankót*, s míg azelőtt a bank csupán kegyelemkép dobott egy alamizsna-morzsát a magyar iparnak és kereskedésnek, most törvény kötelezi annyi milliót átengedni, amennyi csak kell.

S mivel a vámszerződés megváltoztatásához a király és a rajxrath beleegyezése szükséges, *az ország határán a forgalom ellenérzésére* épen csak az imént *statisztikai hivatalt szervezett*, mely egy krajczárig följegyez ott mindent. Ha a vámközösség folytán nemzetünk károsul, *fejjemmel kezeskedem, hogy Tisza e bajt orvosolni fogja*. Az ő szívében nincs egyetlen csepp idegen vér ... az egyesült ellenzék königgrázi gyászvitézei hazafiságban tehát még a saruja szíját sem méltók megoldani, nem hogy még fölebb állhatna nekik.

Épily gyöngé lábón állanak az egyesült ellenzék egyébf kifogásai is.

Igaz, hogy a fúzió s ennek kifolyása, a *Tisza-kormány* a pénzügyek rendezésére alakult; de amennyi e föladatból pár év alatt megoldható, azt *Tisza* és a szabadelvű párt becsületesen és híven már meg is oldotta.

Az előbbi kormányok bukásának két nagy oka volt. Derűre-borura csinálták az adósságot s meggondolatlanul prédálták el a drága kölesönöket.

A Bach és Sehmerling-kormányoknak is az törte ki a nyakát, hogy a monarchia hitelét ott künn teljesen elvesztette, és a bécsi pénzügyminiszter szakállára utóbb európai bankár már egy fapolturát sem adott.

Megfoghatlan, hogy ily tanulságos példákön a rákövetkező kormányok sem okultak.

Az „Egyestilt ellenzék” mai vezérei ugyanazon nyomokon haladtak, mint Bach és Schmerling s ugyanazokon *Lónyay* és *Kerkapoly* urak is. Külömbőség a labanczok vagyis a konzervatívok és a Deákpárt közt csak annyi volt egészben, hogy a labancz-párt azt a tenger pénzt *egészen* haszontalanul költötte el; a Deákpárt ellenben egy részét az ország javára fordította.

Így esett tisztelt polgártársak, hogy gazdag termésű évek s roppant adóemelés daczára mindig üres volt a magyar pénzügyminiszternél a ládafia ... s mikor *Kerkapoly* idejében egyszer bármi áron pénzt kellett valahonnan teremteni – megesett rajtunk az a világra szóló szégyen, hogy rongyos 150 millió frtért *le kellett kötni az ország minden vagyonát* s még így is csak irtóztató *uzsora-kamatra* hiteleztek nemzetünknek.

Ekkor hagyott föl *Tisza* Kálmán a közjogi ellenzékeskedéssel s vette kezébe a kormányt, hogy megmentse a bizonyos haláltól a hazát.

S nem hiában, hogy saját örökölt vagyonában az ország egyik első gazdája volt *Tisza* Kálmán . . . egyszerűben eltalálta, melyik szarvánál kell megragadni azt a mély bendőjü szörnyeteget, mely az ország jövedelmét oly hamar fölemészté.

Azon kezdte, hogy elcsapott minden *enyveskezű* tisztviselőt s a becsület oltalma alá helyezte a magyar nép keserves adófilléreit.

Aztán *igazságos fölosztását* eszközölte az *adótehernek*, s új adónemeket hozott be, hogy az urak is fizessenek, s ne csupán *a szegény mezei gazdák és iparosok vállaira* sulyosodjék az egész adóteher.

Aztán megnézett minden krajczárt s kétszer is a fogához verte, mielőtt kiadta.

Végre körülnézett: lehetne-e valahol *olcsón* pénzt kapni, hogy az ország vagyonát kiválthassa s a nagykamatos adósságokat, ha már törleszteni nem lehet, legalább *kisebb kamatos* adóssággá változtassa.

E nehéz munkában nem segítette, de utóbb megáldotta érte őt a magyarok istene.

Rosz termések folytán megcsappantak az ország

bevételei, s hogy a muszkát kiszoríthassuk a Balkán-félszigetről, meg kellett szállanunk Boszniát . . . olyan gonosz két véletlen, amik más halandó embert kétségbe ejtettek volna. *Tisza* erős hitét és erős akaratát meg nem ingathatlak. Még összébbvonta a vitorlákat; még inkább ügyelt minden garasra s egyúttal új jövedelmi forrásokat nyitott .... míg végre is övé lett az utolsó Kyrie eleyson.

Ott vagyunk, *hogy az ország deficitje, melyet kölcsönökkel lődöztek Tisza elődei, évről évre apad* s maholnap egészen elenyészik. Az ország vagyonára nincs többé betáblázva teher. *Megvettünk egy csomó vasutat* a nemzet részére, hogy a gazda és iparos olcsón szállíthasson. Építünk újakat s beruházunk milliókat az országnak jövedelmező vállalatokba; milliókkal segítjük, ami a közjót előmozdítja, de állami segélyre szorul, s hogy egyebeket mellőzzünk – úgy megszilárdítottuk hitelünket, hogy Európa *négyezer millióval* kínált, mikor a Tisza-kormány es a szabadelvű-párt csak 160 milliót kértek. ... E négy perczentes kölcsönnel visszafizettük a hatszázalékos, aranyadósságot *két millió frtaál többet takarítva meg ezzel évenként a magyar nép javára*. Meghisszük, hogy az egyesült ellenzék vezérei most, mikor Tisza és pártja ily szépen elrendeztek mindent, örömet beleülnének az uraságba. Csakhogy a magyar közönség köröszkül lát a szitán.

Látja, hogy Tisza nem azért csinál adósságot, amiért *Sennyeyék* és *Lónyayék* csináltak, hogy tudniillik *legyen miből vígan élni*, hanem azért, hogy *az állam háztartását rendbehozza*. S tudja, hogy a Franzikából sosem lesz egyéb Hanzinál, s eszerint a régi emberekkel visszatérne a régi gazdálkodás, a régi nyomorúság, a régi szégyen és valószínű bukás is okvetlenül.

A magyar nép nem evett bolondgombát, hogy ilyen tapasztalatok után egy pár szép szóért, vagy néhány korty vinkóért Tiszát és a szabadelvű országot boldogságával és jövendőjével együtt eladja az „Egyesült ellenzéknek”.

– Nagy az adó! kíméletlen a behajtás! az ipar pang! az elszegényedés terjed, az uzsora pusztít! a nép kivándorol, sóhajt föl farizeusi szemforgatással az „Egyesült ellenzék.” S mint az egyszéri farkas a zavaros vízért a szegény bárányt, mely patakmentében *lejobb* állott és ivott, úgy tesz minket is felelősekké a zavaros viszonyokért drágalátos Egyesült ellenzékünk!

Nem oda atyafiak! Meglehet, hogy keserű a medicina; meglehet, hogy fáj ha kivágja, hogy meggyógyítsa a veszélyes sebet az orvos.... De együgyű vagy semmirekellő, aki ilyenkor az orvost szidja s nem a nyavalya okait vagy okozóit.

Mi csak nyélbe sűtjük most, amit az „Egyesült ellenzék” vezérei elrontottak.

Hogy az ország vagyonát és hitelét az előbbi kormányok tették tönkre – már főnebb kiderítettük. De arra nézve, *hogyan hajtották be az Egyesült ellenzék vezérei az adót?* érdemes a sok közöl egy esetet visszaidézni itt az olvasó emlékezetébe.

A hatvanas évek közepén – ki feledte volna e rémítő időket? – olyan aszály volt nálunk, hogy termés és kenyér nélkül maradt a magyar gazdák  $\frac{9}{10}$  része. Az országgyűlésen. ínséges kölcsönt indítványoztak és sürgettek *Deák* Ferencz, *Tisza* Kálmán és mások, s az általános Ínséget és nyomort megrendítő színekkel festék ékesszóló beszédeikben. E megható jelenettel kiáltó és vérlázító ellentétben állott a kormány (az Egyesült ellenzék mai vezéreinek) túlságos szigora az adók behajtásánál s az adó-exekucziók örökös dobpergése, mely a nemzet halotti indulójaként hatott a képviselők fülébe.

A galambepéjü, türelmes, nagylelkű s bizonyára nem vérlázító *Deák* Ferencz végre erős kifejezést kölcsönzött a közfölháborodásnak, a következő súlyos vágásokat mérvén az Egyesült ellenzék mai vezéreire:

„A legkevesebb, amit a fejedelemtől megvárok, az, hogy akinek megevő falat kenyere sincs, annak ne vegyék el a marháját az adóexekuczióval. Ha a kormány még erre sem figyelmeztetné ő fölségét, szomorú állapotban volna ő fölségének és az országnak is sorsa! . . .

Remélem és megvárom a végrehajtó hatalomtól, hogy az ínséges embernek, kinek kenyérre kell minden garas, az adóért nem fogják marháját exequálni.

Íme, *ily kíméletesen hajtották be s vették meg a magyar népen az adót* az Egyesült ellenzék vezérei, mikor ők kormányoztak, s az egész ország éhhalállal küzdött.

Ha tudni kívánják önök kedves polgártársak! hogyan jár el ereszbén *Tisza Kálmán* s a szabadelvű párt? kérdezzék meg az ínséges vidékeket

Alig önt el *valamely területet az árvíz*, még a megye föl sem szólalt, már ott az *adóelengedés*.

Alig *veri* el valahol a *jégeső* a határt: nyomban ott az *adóleszállítás*.

Alig megy innen vagy onnan Budára a bálhir, hogy *rész a termés*: már jön az utasítás, hogy *az adószedő elnéző legyen*; oszsa be *több évre* az elmaradó adótarozást, sőt jön íziben *vetőmag* vagy pénzkölcsön is, nehogy uzsorások körme közé kerüljön az elemi csapások sajnálatos áldozata. Ahol mégis így van, – vagy *könynyelmű* az illető, vagy *már az előbbi kormányok alatt írta alá lelkét az uzsorásoknak*. A Tisza-kormány a kisbirtokosok hitelintézete s a vidéki pénzüzetek gyámolítása által olyan tiszta forrásokat biztosított a hitelképes magyar gazdának, hogy az uzsorások küszöbét koptatni csak annak kell, aki maga is úgy akarja.

Sőt többet mondok: *még a kissé hanyag*, de nem roszelelkű *adós* iránt is *gyöngéd* és engedékeny a *Tisza-kormány*. *Kihirdetik ugyan, hogy kissé megszeppenjenek az ily adósok*, – a licitációt, *de* a kihirdetett adó licitációk közül *ezeriben csak egy lesz megtartva*.

Verje meg hát az isten, veretlen ne hagyja az olyan akár egyesült, akár egyesületlen ellenzék, mely az adó tulszigoru behajtásával lázítja a tömeget egy kifogástalanul emberséges és hazafias kormány ellen.

Hát az iparért tett-e valaha többet magyar kormány a mostaninál?

Nem is említem, hogy az *egész országból összehívta a kiválóbb iparosokat* és gyárosokat Budapestre, s föl-szólítja: fejtsék ki ők maguk, hol fáj, mi fáj a magyar



iparnak és kereskedelemnek? s jelöljék meg: mivel lehetne a bajt enyhíteni, gyógyítani?

Nem is említem, hogy *a magyar állami vasúthálózatnak* vétel vagy építés útján való kiegészítése szintén az ipar és kereskedés fellendülését célozza.

Nem említem, hogy erre valók a *banktelepek* az ország főhelyein, erre a *budapest-zimonyi vasút*, mely ezer és ezer kéznek fog munkát nyújtani, s épen akkor, midőn nyugat felé kivitelünk megnehezült, kelet felé sörterményeink és áruink számára utat kelet alapít a magyar gazda és iparos számára a nyugatinál jövedelmezőbb új piacot.

Azt sem említem, hogy épen most kapuzárás előtt, a nagy iparosgyűlés tanácsa után, *hányféle iparágat részesítettek állami kedvezményben?* Hányat adóleszállításban? befejezésül csak arra figyelmeztetem még a becsületes magyar népet, hogy a mit az előbbi kormányok kiviketlennek állítottak, a Tisza-kormány kivitte, hogy most az állam minden szükségleteit, a közös hadsereget is beleértve – pályázat útján szerzik be – tág tért nyitva így a magyar iparnak a versenyzésre s arra, hogy amit egyik zsebéből ad az államnak, a másikba az vissza szivárogon az államtól.

S ha mégis lassan szaporodik fajunk s kivándorolnak egyesek a hazából: a kormány lelkiismeretét terheli-e a felelősség, s *nem inkább azon ámitókét, a kik e drága hazát és földet meggyűlöltetik* édes népünkkel? ... s vájjon nem jönnek-e vissza nyomorultabbul, mint mentek sokan? s nem kívánkoznak-e haza, a kik künn vannak mindannyian, akik szerencsájüket másutt keresték, megfedkezve a költő ígíről:

Hazádnak rendületlenül  
Légy hive oh magyar!  
Bölcsöd ez s majdan sirod is  
Mely ápol s betakar!  
A nagy világon e kívül  
Nincsen számodra hely,  
Áldjon vagy verjen sors keze  
Itt élned s halnod kell!

Igaz! . . . Megnehezült az idők viharos járása föltöttünk a a jó isten áldó kezét egy idő óta ritkábban érezzük rajtunk, mint sujtoló, büntető másik kezét! . . . De káromlással, elégtelenséggel, hamis vádaskodással meg fogjuk-e őt kérlelni? ki fogjuk-e őt engesztelni?.. . Nincs-e ott ezeréves múltunk, mely ellenkezőre tanít? nincs-e ott a hitre, reményre, kitartásra és munkára lelkesítő példa a tatárpusztítás és török hódításban, mik már-már ravatalra fektették nemzetünket, de ahonnan mindig visszaszólitá az életbe s a cselekvés mezejére ugyanazon hatalom, mely a csapást mérte? Én nemzetem, magyar népem! ne essél kétségbe! nem fogsz meghalni, ha tudsz igazságot, s nem fogsz hálátlan lenni azok iránt, akiknek minden gondolata és törekvése a te boldogságodra van irányozva. A Tisza-kormány és a szabadelvű párt érzik a helyzet nyomasztó voltát . . . de önzetlenségben, béketűrésben, önmegtagadásban ők világítanak elül jó példával. Némi kis javulás már is mutatkozik ... a csillag-talan láthatár szélén meg-megvillan a kelő nap egy-egy fényes sugara, s ha a magyar nép el nem fordítja tőlünk arcját az ámitók és csalók felé – talán már a legközelebbi országgyűlés meglátja teljes ragyogásában az egész napot s a nemzeti borura be fog következni az elmaradhatlan s mindnyájunk által óhajtott, nemzetünk által rég kiérdemelt anyagi és erkölcsi derű! . . .

Azzal is vádol az egyesüit ellenzék, hogy rász az igazságszolgáltatás s a közoktatás haladása főnakadt . . . Pedig *ez igazságszolgáltatást* az egyesült-ellenzék vezéreitől *örököltük* és *javitottuk*; a közoktatás terén pedig nem is évek, de évtizedek mulasztásait pótoltuk mindenfelé. Csak azóta, hogy Tisza Kálmán és a szabadelvű párt kormányoznak – gyors *az ítélet, olcsó az igazságkeresés* és szerzés, s nemzedékek fognak elmúlni, míg kiszorul a közhasználatból ismét az *a büntető törvénykönyv*, melyet Tisza nem régiben nemcsak a képviselők, nemcsak a nemzet, hanem az egész művelt világ tapsai között tett le a ház asztalára . . .

Szintoly büszkeséggel mutathatunk arra is, a mit a

közoktatás terén alkottunk, vagyis javítottunk . . . Mi tettük *magyarrá a népoktatást* az egész országban, hogy ne csak címében, de nyelvében és polgáraiban is magyarrá legyen hazánk . . . Pompás épületeket emeltünk a *legfőbb oktatásnak* és a tudománynak a fővárosban, de nem feledkeztünk meg a legtávolabb fekvő, legszerényebb *faluról sem, s ha iskolája nem volt*, intézkedtünk, hogy legyen! Amennyire lehetett, megédesítettük a szegény néptanítók keserű falatját, s ámbár itt még sok a teendő s sokat is készülünk tenni, a mi érdemünk, hogy e pályán ma kenyér mellett elismerés is terem, s a kik a haza jövőjét nevelik és alakítják jóvá vagy rosszszá, nagygya vagy nyomorulttá a haza reményeiben, a gondjaikra vezetésükre bízott gyermekekben, azok társadalmi állása, szereplése, hatása és becsültetése elfoglalta a néki járó helyet.

S tettük és elértük ezt minden részrehajlás es egyoldalúság nélkül, úgy vallási, mint irányzat! tekintetben.

A hová *katholikus* iskola kellett: oda ilyen jutott; a hová *protestáns*: protestáns! *Ipariskolát* kapott a vidék, mérvnek erre volt szüksége; *gazdasági* vagy *kereskedelmi tanintézetet*, ahol ilyet óhajtott a közvélemény s követelt a köz- és helyi érdek. Kisebb-nagyobb *ösztöndíjak* a nemes versenyt élesztették s ezzel a haladást is biztosíták . . . *alkalmi tanárok* utazták körörszül-kasul állami költségen az országot – itt a phylloxera kiirtásán ott a bortermelés fokozásán vagy javításán, ismét másutt a házi-ipar megalapításán vagy fejlesztésén bámulatos szerencséivel fáradozván!

Az „Egyesült ellenzék” ezen a kákán hiában is keresett csomót. Más, tisztátalanabb eszközökhöz kellett nyúlnia, hogy ereszben is árthasson s működésünket megbéníthassa.

Bevádolt a *közvéleménynél*, hogy nem akarjuk behozni a polgári házasságot, s midőn unszolásainak feligmeddig már engedett a kormány: utczu neki! egyik plébániáról a másikra futkos e derék ellenzék; hányja a keresztet, morzsolja az olvasót s az isten szent nevét hiában véve mocskos nyelvére, tudószakadtából sarkalja

hazafias érzelmű, fölvilágosult szellemű katolikus papságunkat, hogy a „kálomista” Tisza Kálmán vallástalan kisértete ellen ünnepélyesen tiltakozzék. Ugyanekkor irtó háborút prédikál *a községi iskola ellen*, mely után teli torokkal kiabált – az országházban»

Vájjon mit gondolnak önök kedves polgártársak! a kik szolgálban így próbálják rászedni – a mindentudó istent, *igazabbak* lesznek-e azok önök, gyarló emberek iránt, ha – többségre segítenék őket? . . .

Foga fehérét mégis nem ezzel, hanem azzal mutatta ki leginkább az „Egyesült ellenzék”, mit a magyar alkotmány bástyáival, a megyékkal művel. Amióta Sennyey báró egyik nagyhangú országgyűlési beszédében holmi *ázsiai állapotokat* emlegetett, azóta a labancz-párt apró szentéi is fölkapták e jelszót s megyerendszerünket és a közigazgatást szintén azon mórrok közé sorolják, kik megtették kötelességüket, mehetnek tehát isten hírével – a múltnak lomkamrába jutott egyéb emlékeihez.

Nem akarunk most a fölött vitázni: vájjon a parlamenti kormányforma s a régi magyar megye – két dudás egy csárdában – megférnek-e együtt? Tény, hogy Kossuth Lajos és közéletünk számos más veteránja csak hosszas vonakodás után lettek merev municipálistákból a parlamenti vagyis népképviselői kormányzat híveivé – tény, hogy az 1848-iki alkotmány a megyéknek a központi parlamenthez s a felelős magyar kormányhoz való viszonyát a detailokban nem rendezte; tény, hogy Kossuth L. később e viszonyt mindkét intézmény lényegének sérelme nélkül rendezhetőnek állította; s végre tény, hogy a parlamenttel koordinált vagyis egyenrangú megye oly absurdum, képtelenség, melynek lépten-nyomon kárát vallja a közérdek.

*De hát Tisza Kálmán vétke-e az, hogy „így” volt; s nem-e inkább az Ő érdeme, hogy nincsen már egészen „úgy”!* A Deák-párti kormányok az ellenszegülő megyét ugyanoly eszközökkel igyekeztek ránczbaszedni, mint 48 előtt a konzervatívok szokták: királybiztos küldéssel s a megyei képviselőt föloszlatásával . . .

*Tisza* Kálmán erős magyar érzülete és szabadelvűsége azonban ez ősi intézményünket nélkülözhetlennek tartván, a megyéket nem eltiporni, hanem a parlamenti kormány for mával benső összhangba hozni – tekinté egyik előkelő hivatásának. Megalkotta tehát az úgynevezett közigazgatási bizottságokat, melyek nem korlátozzák, csak szabályozzák a megye működését s kellő befolyást biztosítanak erre a központi hatalomnak. – Egyszersmind *pártkülömbőség nélküli* országos értekezletet hitt össze a megyerendezés föltételeinek és módozatainak megbeszélése végett. Mérget vehetnek rá önök t. polgártársak! hogy *ami jó czélszerű indítvány itt tétetett, a jövő országgyűlésen mind törvénynyé fog válni.*

Csak egybe nem hajlandó beleegyezni sem *Tisza*, sem *Kossuth*. *Abba, hogy egy ezeréves drága hagyománya, a magyar alkotmány végleg megsemmíttessék.* A labancz-párt, az Egyesült ellenzék pedig épen ezen nyargal.

Indokai époly hazafiatlanok, a mily – erkölcsstenek.

Midőn a 60-as évek kezdetén a magyar konzervatívek ismét udvarképesekké lettek s hazánk kormányzata rajok bízott, szentül el voltak tökélve – a 48-ki alkotmánynak legalább politikai részét teljesen elejteni s *a magyar közéletet visszahelyezni a régi 47-ki keretbe és formák közé.*

Eszközül a megyéket szemelték ki, melyek lételét lettek legérzékenyebben érinté s további fejleményeiben legjobban fenyegette a parlamenti kormányforma.

Csakhogy gazda nélkül számítottak. Épen a megyék lettek az országos elégületlenség legerélyesb tolmácsai... s a 48-ki törvények restituczióját in integrum, visszaállítását egy betű módosítás nélkül épen a megyei bizottságok sürgették leghevesebben. Természetes, hogy 1865-ben újból úrrá lévén a konzervatívek, a megyék összehívását programjokban büntetésül majdnem az utolsó helyre tévék. E véglet is a torkukra forrt. Miként 60 61-ben a megyék visszaállítása, most azok *vissza nem állítása* lett egyik megölő betűje a labanczpártnak. – íme *ezért gyű-*

*lölük oly halálosan az Egyesült ellenzék vezérei a megyék önhatóságát; ezért gyalázzák a megyei közigazgatást; s főleg ezért változott át Sennyey Saul – Pállá; s véle a túlsó decentralista-párt túlzó centralistává.*

Részünkről a megyét az élők sorából kitörülni soha sem fogjuk, nem engedjük. Kegyelet és érdek szorosan a magyar faj szívéhez, politikai szabadságához és fensőségehez fűzi azokat ... s a ki ez ősi tűzhelyet erőszakosan fölforgatja; kioltja azt a szent lángot is, mely századokon át magasan lobogott e tűzhelyen – fényt és meleget árasztva folyton a magyar népre.

\*

Szólanunk kell végre az Egyesült ellenzék azon vádjáról, – mely *külpolitikánk* egyik legbölcsebb, leghatalmasb, legüdvösebb tényét, *Bosznia megszállását* nemcsak kárhoztatja, de a rövidlátó tömeg által meg is gyűlöltette.

Nem akarjuk ismételni, a mi e politika védelmére már ezerszer fölhozott ... A ki első pillanatra be nem látja, mily világtörténeti nagy gondolat lappangott *Tisza Kálmán* azon híres mondásában, *hogy délkeleti határainkon a szláv államokat egy áttörhetlen vasgyűrűvé alakulni meg nem engedhetjük*; s hogy mily imponáló tett s az öntudatos erőnek mily dicső nyilvánulása volt az: – a diadalmas, (tömérdek pénz és véráldozat árán diadalmas) muszka hadakat *egy fillér kiadás és egyetlen puska-lövés nélkül* kiszorítani a Balkánfélszigetről, – annak akár a vaknak a színekről, külpolitikáról átaián, s keleti politikánk és érdekeink felől különösen – hiában beszél az ember.

Kettőt azonban ezek számára is múlhatlanul szükséges konstatálni.

*Egy az, miféle külpolitikát csináltak annak idején az Egyesült ellenzék vezérei*

*Más az, mily erkölcstelen magaviseletet tanúsított e kérdésben is a habarékpárt hamvaiból született Egyesült ellenzék?*

*Sennyey báró, Apponyi gróf és társaik Jeremiás próféta valamennyi siralmát elkántálták az országházban*

azon kárbavesző pénz és okatlanul ontott vér fölött, amibe *keleti politikánk* nagyszerű vívmánya, Bosznia megszállása került. De arra, hogy bagoly csúfolja így nagyfejűnek a verebet – egyáltalán nem gondoltak.

Akkortáiban, midőn az Egyesült ellenzék labanczai tárták kezükben a kormányrudat, Németországnak baja volt épen Dániával egy darabka német terület miatt. *Schleswig-Holsteinnak hívták e poros földet.* E kis tartomány földrajzilag olyan távol esik tőlünk s kereskedelmi vagy politikai tekintetben érdekeinket annyira nem érinti, hogy birtoka reánk nézve époly közönyös, mint a zulu-kafferek tartományai Afrikában, Bokharáé Ázsiában, Patagoniáé Amerikában stb. Az Egyesült ellenzék vezérei ellenben másként vélekedtek. Bécs kedvéért *Poroszországgal szövetségben neki estek a kicsiny országnak; nagylelkűen kidobtak sok sok milliót;* vitézül meghódíták Schleswig-Holsteint, s a német szent birodalom nevében Poroszországgal *közösen* gondjaik alá vették.

A közös ló túrós hátáról szóló régi példabeszéd azonban csakhamar igaznak bizonyult itt is . . . A két dudás: Ausztria és Poroszország hajbakaptak először afölött: melyikök legyen a hódított (!) földön házi gazda? utóbb meg azon: melyikök szedje hát sátorfáját és vigye haza az irhát? s miután tágítani egyik is, másik is „nagyhatalmi állásával” összeférhetlennek tekintette, *ily ostobaság kedvéért az Egyesült ellenzék vezérei vésteli háborúba kevertek nemzetünket.*

E háborúban legkevesebb *ezer milliót,* 30-40,000 embert s *Velenczét* veszttette el monarchiánk, azt az örökké való gyalázatot, mely az osztrák hadsereget s a monarchia katonai hírnevét *Königgrätznél* érte, nem is említve e helyen.

Igaz, hogy ránk magyarokra áldás volt a poroszok győzelmes hadjárata . . . *annélkül a 48-ki törvények életbeléptetését és az Andrassy-minisztérium kineveztetését az Egyesült ellenzék vezéregyénei még ki tudja meddig húzták, s ha Ausztria nyer tán örökre megghiúsították volna.* De ha a labanczpárt ezt érdemül kívánja beszámíttatni magának, az egyszeri zsidóhoz hasonlít, ki szintén érde-

mül róttá föl hitsorsosainak, hogy Krisztust keresztre feszítették . . . „különben az emberiség az eredendő bűntől meg nem váltatott volna”.

Kérem már most önöktől: van-e joga az Egyesült ellenzéknek, melynek vezérei teljes *idegen érdekek* miatt óriási háborúba sodorták egykor nemzetünket; *kardcsapás nélkül* odaajándékozták Velenczét; s évek hosszú sorára megrendíték a közjólétet, – van-e azoknak joguk szemünkre hányni *Bosznia megszállását, mely nélkül a muszkák ma szomszédaink volnának az Al-Dunánál s a muszkacszár talán már Konstantinápolyban laknék?*

Hátha még azt is hozzáadják önök, hogy ugyanakkor, mikor az illetők két európai hatalom, Porosz- és Olaszország ellen ily végzetes háborút indítottak, – készületlenül s rosszul fölszerelt hadsereggel, ugyanakkor segély csapatokat toboroztak és szedtek nálunk Miksa császár részére *a mexikói köztársaság* ellen, de gyáván meghunyászkodtak, midőn az „Egyesült éjszakamerikai államok” bécsi követe emiatt a diplomaciai összeköttetés megszakításával fenyegetőzött!!

Igaz egyébként, hogy az „Egyesült ellenzék” nem is annyira Andrassy gróf külpolitikáját gyűlölte, *mely örök barátunkká tette a hatalmas német birodalmat és kardcsapás nélkül védte meg Magyarország érdekeit kelet felé*, mint inkább Andrassy személyét, mivel 67-ben lebuktatta a kormánypolcra az „Egyesült ellenzék” vezéreit, s minisztériumába közlök avagy csak egyet is fölvenni kereken kurtán visszautasítá . . . Amint Andrassy gróf fényes állását önkényt odahagyta, *megszelídült az „Egyesült ellenzék” hangja s ámbár Haymerle báró, Andrassy jeles utóda a régi kerékvágásban mozog, az „Egyesült ellenzék” egy haja szálát sem görbíti meg neki.*

Egyet mondok, kettő lesz belőle tisztelt polgártársak!

*Szakasztott így lenne, ha Tisza Kálmán akármi okból kiadná kezéből a miniszterelnöki tárczát.* Az „Egyesült ellenzék” ugyanazon alapon és szellemben, csakhogy persze *rosszabbul* kormányozna. Herkules buzogányához Herkules ereje való. Az „Egyesült ellenzék” pedig épen el-



lentéte, sokszor még ez sem . . . sokszor csak paródiája Herkulesnek vagyis a szabadelvű pártnak.

\*

Teljes valóságában mutattam föl a görhes malacgot, melyet az „Egyesült ellenzék” zsákban árul a magyar választó közönségnek. De van a zsák fenekén valami, amit szintén meg kell önökkel ismertetnem.

Az idő vívmányai közt főképp kettő van, amiket igazán gyűlöl az „Egyesült ellenzék”, s amik talán egy órával sem élhetnék túl e párt választási győzelmét.

*A szabad sajtó tudniillik és a magyar honvédsereg.*

Tudjuk, hogy az „Egyesült ellenzék” vezetői Schmerling bukása után is meghagyták nálunk a cenzúrát s azon jött-ment silány népet, mely a kényuralom zordon napjaiban kegyetlenül meggyilkolt minden szabad gondolatot, lapban, könyvben, prózában és versben.

Ha az „Egyesült ellenzék” győz, alkotmányosb formában, de múlhatatlanul lakatot rak ismét a sajtó szájára. A szabad sajtó csak arra nem veszélyes, aki egyenes utón jár s a nyilvános pályán az erős bírálatot tűrni tudja sőt szereti. A szabadelvű kormányokat és pártokat maga a közvélemény fődözi jogtalan támadások ellen.

A labanczpárt fejét ellenben a legrégebb múltig visszamenőleg legfélelmesb ellenségeknek mindig a szabad szó- és szabad vélemény-nyilvánításban látták, legélesebben és legkonokabban mindig ezt üldözték.

Tisztán emlékszem, hogy a hatvanas évek derekán az osztrák-porosz háború alkalmával a Sennyey kormány szigorúbban ellenőrizte a nyomtatott betűt, akár Bach vagy Schmerling fogdmegjei, s a budapesti lapokat számtalanszor lefoglalták oly csatatéri tudósítások- vagy kombinációkért, amik akadálytalanul megjelenhettek a bécsi német sajtóban.

Aki óhajtja, hogy e szép idők és szép állapotok visszatérjenek, adja szavazatát egyesült ellenzékire, de ne csodálja aztán, ha a nemzet géniusza haraggal elfordul tőle.

Még nagyobb szerencsétlenség volna egy erős la-

banczpárt a magyar *honvédségre* nézve. Addig, míg e párt főszónokai és kolomposai nyíltan törtek ez intézmény ellen, oda sem néztünk ellenszenvüknek .... de most szűr alatt folytatják a harcot, oly furfanggal és ügyességgel, mely alkalmas törbeicsalni a rövidlátó tömeget, hogy megbuktassa vagy legalább fejlődésében megakassza a honvédséget.

Ha az „Egyesült ellenzék” szónokai nyílt kártyával játszanának s magyarán szemébe mondanák a magyar népnek: miben fő a fejük? s *hogyan a közös hadsereg szaporítása végett szeretnék csökkenteni honvédségünket, lenne dolga a piszkafának* mindenütt, ahol ily jelölt mutatkoznék ... de ők az *adóteher* fölött sópánkodnak, s mint *főösleges kiadást*, ajánlják törleszteni a honvédségre szánt milliókat ... s ily argumentum mindig mézes madzag a tanulatlan gazdának és iparosnak s ugyanazok, kik a haza segély kiáltására első volnának tán a nemzeti lobogók alatt, ugyanazok a megígért, de be nem következő adóleszállítás fejében könnyelműen kezét fogják a nemzeti önállóság és polgári szabadság legerősebb oszlopainak megdöntésére.

Számoljon istenével, aki önök közül szintén ily bűnbe esnék t. polgártársak!.. A legkeserűbb csalódás, a késő bánat és lelkiismeretfurdalás a sirig kisérendi, de csendes békét és nyugodalmat az anyaföld még ott sem fogadni hamvainak.

### III.

## Éljen Tisza Kálmán.

Országszerte megindult, Kárpátoktól Adriáig oly hévvel mint eddig talán soha – foly a korteskedés borral, pálinkával, s ami ezeknél is rosabb – a választó nép szenvedélyeinek egy vagy más irányban való veszélyes fölizgatásával.

S ez óriási mozgalomban, melynek égverdeső zajától megrendülnek a vén Kárpátok s tajtékzó hullámmá

török az Adria sima tükre – egy név emelkedik ki mindenfelé: a *Tisza* Kálmán neve. . .

„Le Tiszával!” ordítja öntudatlan gyűlölettel száz-ezer ellenzéki torok, de mint méhdöngicsélést a vihar, úgy nyomja el ezt a millió ajkon fölharsogó ellentétes véglet: Éljen Tisza Kálmán!

Miként 1847-ben a Kossuth Lajosé, a mostani választásnál *Tisza* neve adja meg a helyzet signaturáját. Győzzön vagy bukják: ő a központ, s a fönnálló viszonyok megszilárdulását vagy megzavarását e győzelem vagy bukás fogja eldönteni.

Már hiszen akármi véleményt táplál is valaki a miniszterelnök politikája vagy kormányzata felől, képességeinek kivételes mértéke, egyéni súlyának országos jelentősége tisztán és híven kifejezve van abban, *hogy az egész szabadelvű párt ép oly lelkesedéssel tömörül Tisza személye körül, amily osztatlan irigységgel és haraggal fordul ellene az ellenzék minden árnyalata.*

A függetlenségi pártnak messze földre, *Turinba* kell vándorolni, hogy egyenrangú, egyensúlyú nevet vethessen a mérlegbe, míg az „Egyesült ellenzék” még csak megkísérleni sem merete, hogy saját *apró nagyságai* közül írja *egynek* nevét a zászlóra, s tán csak azért erőködik úgy *Tiszát* a sárba rántani és *kisebbíteni*, hogy a *különbség* körte és a labanczpárt vezérei közt ne legyen oly kivívó és szembeszökő.

Tagadhatlan, hogy ez eljárásnak az ellenzék részéről megvannak a maga árnyoldalai, a mennyiben egy *történeti* fontosságú elvi küzdelemre s egy *történeti* fontosságú *nemzeti* nyilatkozatra bizonyos *személyes* jeleget nyom, s a döntő csata előtt őrzöngésig fokozván úgy a lelkesedést mint a gyűlöletet, egyik fél sem fog valami nagyon válogatni sem a fegyverekben, sem a mérközés modorában – de ránk, szabadelvű pártra roppant nyereség és dicsőség, hogy e viszás körülmény *egységes* működésünket provokálja és megkönnyíti, s míg a régi Deákpártnak ép az adta meg a kegyelemdőfést, hogy *Andrássy* gróf Bécsbe költözése után *apró* töredékekkel oszolva, a választásoknál mindenik töredék egyúttal a

*párttá* szaporodni próbálkozott, mi egy zászló körül, egy jelszóval és egy vezér alatt indulunk a harcmező, s egymást és pártot gyöngítő *különérdekekkel* a többség akcióját el nem forgácsoljuk, elvi irányzatából ki nem zökkentjük, egységes jelleméből ki nem vetkőztetjük.

Ez örvendetes tényben, e megbecsülhetlen összetartásban, e törhetlen ragaszkodásban *Tisza* Kálmánhoz oly hatalmas erkölcsi erő rejlik, hogy mély köszönettel tartozunk érte a labanczpártnak vagyis Egyesült ellenzéknek, mely félszeg, politikátlan, sőt hazafiatlan magaviselete által azt részben előidézte, részben fokozta és előmozdította.

A lefolyt országgyűlésen többször szóba jött a közjogi alapon álló összes pártáryalatok összeolvadása, s a szabadelvű többség hazafias készséggel épített mindig aranyhidat a mérsékelt ellenzéknek a közeledésre... azt a nevetséges föltételt azonban, amit ez a fuzio szabott árúul hangoztatott – hogy tudniillik *új kormány alakíttassék Tisza Kálmán nélkül*, – Önmegalázás és önmeggyalázás nélkül a szabadelvűpárt nem teljesíthette. Azt kelle felelnünk, amit ő fölsége a király *Sennyey* bárónak felelt, midőn ez audiendum a fölség színe elé hivatván, folyvást *Andrássy* gróf keleti politikáját ócsárolta.

– Ön feledi, jegyzé meg szellemes rendreutasítás-kép a király, *hogy Andrássy gróf keleti politikája az enyém is.*

Mi is azt feleltük: „*Tisza Kálmán politikája és kormányzata a miénk is. Vagy jó ez és üdvös s akkor vétkeztek, ha opponáltak, vagy rossz és káros, s akkor pártunknak nem erősbitését, hanem megbuktatását írja elétek a hazafiság.*”

Íme t. választó polgárok! ilyen komoly, számbavehető, elvileges és hazafias az úgynevezett Egyesült, voltaképp pedig zilált ellenzék. Programmunkat föltétlenül elfogadni, alkotásainkhoz utólag hozzájárulni, irányban, célban velünk egyesülni szívesen ajánlkoztak, de ezt a személyre is kiterjeszteni s a szabadelvű párt vakító sikereinek legfő tényezőjét, *Tiszát* áldásos tevékenységében

meghagyni és támogatni – kicsinyes lelkületek már nem hitte becsületbeli kötelességnek.

Ez egy mozzanat eléggé jellemzi az egész pártot. S ha most a labanczpárt szónokai önök elé járulnak s pártunk működését feszegetik, kicsinylik, korholják és gyanúsítják, vágják önök szemök közé ez uraknak: *Hátrább az agarakkal hős labanczok! Ez a párt kellett volna nektek; csak hírneves vezére nem! e működést helyeselni készek voltatok, ha ily áron személyes ellenszenvetek Tisza ellen kielégítettett volna. S a mint ma szidjátok, épugy magasztalnátok ma a szabadelvű pártot, ha tiétekhez hasonló ingatagsággal s a titeket jellemző elvtelenséggel elejtett volna egy nagy embert, hogy megnyerjen egy kis pártot, s hálátlanná lett volna saját múltjával és dicsőségével összeforrt nagy erények vagy érdemek iránt csak azért, hogy keblébe fogadhasson két tuczat olyan képviselőt, kik hivatkozásaikkal Deákra százszor megháborítják hamvainak szent nyugalmaát a kerepesi temetőben, de nem követik hazafias maximumnak legszebbikét: Jobban kell szeretni a hazát, mint gyűlölni elleneinket!*

A szabadelvű párt hü maradt, az is fog lenni ünnepezt vezéréhez, a kit ma már a külföldi sajtó is egy sorban említ Európa legelső államférfiaival, ... s ha győzünk: az ő halántékai köré fonjuk a koszorú legszebb részét; ha veszünk: vigasztalásunk és büszkeségünk lesz, hogy sem a vezér, sem a sereg nem érdemelte e bukási; s hogy magunk után hagyott nagyszerű emlékekkel és alkotásokkal apellálhatunk és apellálunk a félrevezetett élő nemzedéktől az utókor és a történet ítéletére, a mik a jelen rövid kudarczát a késő de örök elismeréssel fogják kitörülni a magyar nemzet emlékezetéből.

Bizonyítékul hadd álljon itt főbb vonásaiban a vezér és a pártnak dióhéjba préselt életrajza.

Régi közmondás a magyar népnél, hogy a kinek holt híret költik, rendszerént soká él.

1867 óta nem volt itthon, nem egész Európában államférfiú, a kinek holt híret annyiszor költötték és terjesztették volna – ellenfelei, mint *Tisza Kálmánét*, s ha

mégis friss erőben, egészségben él és uralkodik a parlamentben, ez kapcsolatban a főnebbi jóslattal csakugyan jó és örvendetes biztató jel néki és mindazoknak, kik nem anyagi haszon és jutalom fejében, de igaz és mély meggyőződésből ragaszkodnak hozzá s tisztelik, ünneplik, követik vezérökül.

Azon dicssugáros napok alatt, mikor Tisza K. még a balközép vezére volt – a deákpárti sajtó temetgette minduntalan s állítá ki róla urbi et orbi a leghitelesebb halotti bizonyítványt! Valahányszor egy-egy élesebb beszéde „felső körökben, hír szerint” rősz vért szült; valahányszor a házban egy-egy nevezetesebb kérdés körül, kisebbségben maradt”: s valahányszor egy-egy deákpárti jelöltnek sikerült itt-ott megbuktatni a balközép valamelyik kitűnőségét, a félhivatalos lapok röktön glédába szólítottak; s a Pressbureauból kiosztott kóták szerint rágyújtottak a hol több, hol kevesebb diadalmi hanggal tarkázott és élénkített – gyászindulóra, a melylyel nemes ellenséghez illő nagylelkűségök az ellentábor fővezérének hűlt teteit az örök nyugalom helyére kikísérni épen nem nagylelkű s nem is igen hazafias, de annál jellemzőbb és kirívóbb mohósággal vállalkozott ...

A közvélemény honn és künn komolyan *Yette* darabig e „költött” gyászhi्रेket, s meghatva secundált a félhivatalos „circumdederunt” és „et lux perpétua”-hoz, de mikor aztán látta, hogy *Tisza* Kálmán minden újabb választás után hatalmas csapat élén jelenik meg ismét a házban, s minden nevezetesb alkalommal úgy elveri a porta – többségen, hogy hetekig arról koldul, sőt sajtójában „az ilyen opposziczió mellett” a kormányzást lehetetlennek óbégatja . . . kezdett kételkedni a félhivatalos kúvikok haláljelentéseinek hitelességében és illetékességében, s utóbb már akkor sem hitte el, hogy a balközép vezére meghalt, mikor e világraszóló nagy esemény csakugyan bekövetkezett...

S csakhamar kisült, hogy a közvélemény kételyei még ezúttal is indokoltak voltak. A balközép vezére meghalt ugyan, de jobbrésze föltámadt harmadnapra a sírból, s elfoglalta végre most azon magas és fényes polcot,

mely tehetségei, jelleme és népszerűségénél fogva mindenkép megillette.

Nem nagyítunk, csak egy átalán ismert históriai tényt konstatálunk, ha azt mondjuk, hogy 1867 óta a magyar nemzet oly osztatlan bizalommal és örömjazzal, mint Tisza Kálmánt, csak egy jelesét, csak Andrássy Gyulát köszönté a kormányrajutás irigyelt pillanatában... s hogy annyit mint tője, senkitől, még Andrássytól sem vártak, reméltek, kívántak, követeltek! . . . Mert 1867-ben még itthon is, külföldön is oly rendkívüli adományokkal megáldott ifjúnak tekintek Magyarországot, a ki *mindenre*; a Deák-párt fölbomlása után ellenben olyan testileg-lelkiileg elcsigázott és összeaszott, sir felé hanyatló tehetetlen aggnak, a ki *semmire* sem képes, s míg akkor elégnek látszott ha Andrássy ez ifjúi erőt ügyesen értékesíti, most csoda nélkül, mely újjászüli, óriás föladatainak véghezvitelére hazánkat alkalmasnak többé senki sem hihette és hitte.

A kiben egy mákszemnyi igazságérzet lakik, kénytelen lesz beismerni, hogy Tisza Kálmán mindent beváltott, a mit a közvélemény a nemzet regenerációját illetőleg várt, remélt, kívánt és követelt tőle, s hogy nagyou közel jár a csodához az a változás, a mit az utóbbi évek alatt Magyarország állami és finansziális helyzetében tisztán az ő lángesze és vasakarata idézett elő.

Hazafias és államférfíui törekvések annyi akadályba, mint Tisza Kálmánnál, a világon tán soha és sehol sem ütköztek.

Mikor a közjogi egyesség megújítása került szőnyegre, meghasonlott pártja s a közvéleményt ép azok izgatták és zuditák Tisza ellen, a kik 1867-ben ez egyeségnek és annak, hogy lényegében érinthetlen nemzetközi aktussá és okmánynyá vált, főfőszerezői voltak . . . Mégis javított rajta s kivítta legalább egy részét annak, a mi a magyar állam és kincstártól jogtalanul lett elvonva . . .

Még többet, még nagyobb csodát eszközölt államhittelünk visszaállítása körül . . . Egyik legsötétebb, legszomorúbb ténye és reminiscentiája a közelmúltnak, hogy a

67-ben még Croesusnak tartott Magyarországot a 70-es évek közepe felé már olyan tökéletesen bankrót, s még napi szükségéi fődőzésében is a könyörület alamizsna fil-léreire szorult és utalt koldusnak nézték a külföldi pénz-piaczon, a kinek kölcsönt még az államjavak lekötése, tehát teljes biztosíték mellett is csak uzorakamatra ad-tak . . . Tisza Kálmán és jeles pénzügyminiszterének váll-vetett buzgósága hamar fordított ugyan a koczkán, s a fukarságig szigorú gazdálkodása s gyanusíthatlanul becsü-letes és önzetlen sáfárkodása által sikerült ismét jobb vé-leményt és hitet ébreszteni jövőnk és fizetőképességünk iránt, de ekkor – mint derülő égből a villám, úgy csa-pott le és be ismét ez örvendetes fejleményekbe az ok-kupaczió üdvös, csakhogy fájdalom! egyszersmind költ-séges politikája, s ha előbb csak Tisza személyes ellenei ugrottak meg s hirdették khorusban az ő bizonyos buká-sát és vesztét, most maga a szívós jellemű Széli Kálmán is jónak látta megugrani s igazolni így a föltevést, hogy az utolsó óra ütött s rövid időn menthetlenül összeomlik állami háztartásunk, véle a kormány s úgy lehet – ál-jami létünk vagy legalább önállóságunk is.

Halhatatlan nagysága s örök érdeme és dicsósége lesz Tisza Kálmánnak, hogy ő még ez óriási válságban sem vesztette el lélekjelenlétét, s midőn bámulatos önbi-zalma által bizalmat keltett így előbb csak az ingadozó, roska-dozó pártban, majd a megrémült országban, utóbb az érdek-lett külföldben is – mint lázbetegnél, az élet-halál fölött határozó krízis itt is hirtelen javulást, gyógyulást vont maga után.

A magyar államnak ma ismét van pénze, hitele . . . Bevételei szaporodnak, deficitje fogy, papírjai kapósak, kereskedelme élénkül, forgalma nő, ipara fejlődik, s ha is-ten csak félig fordítja felénk arcját, a múlt hibái nem sokára úgy helyre lesznek ütve, hogy az egész ország-ban minden tiszta magyar szív örvendeni fog annak, hogy Tisza Kálmán – bár minden héten halálhírét költik – maholnap az ötvenet elérő kora és küzdelmes múltja da-zára ifjúi erőben él, – sőt Kárpátoktól Adriáig elő fog



törni minden ajkról a hazafias óhaj is, hogy ugyanígy még ezután is igen soká – éljen!

Tisza Kálmánt ma már legszenvedélyesebb ellenségei sem tudják mással vádolni mint azzal, hogy

- politikája rász; hogy
- önkényes, szívtelen, rideg, dölyfös, zsarnokilag makacs és hajthatlan kormányzó és nagy úr lefelé, de –
- szolgailag engedékeny és alázatos fölfelé.

Az elsőre már nagyjából megfeleltünk. Megfelelt négy«ezer milliót ajánlva olcsó kamatra a külföldi tőke; megfelelt keresve monarchiánk szövetségét és barátságát a külföldi diplomaczia. S meg fog felelni csattanósan a küszöbön lévő választások fényes eredményében a hazai közvélemény.

Ami ellenben a kétélű másik két vádat illeti: kereken kell, hogy visszautasítsuk s aljas rágalomnak bélyegezzük. Sohsem volt hazánkban, többé talán nem is lesz államférfiú és miniszterelnök, az igazság és a szegény ember számára oly könnyen megközelíthető, mint éppen *Tisza* Kálmán. Az ő ajtaja, füle, szive nyitva van minden indokolt kívánság, jogos panasz, alapos vád, méltányos kérelem előtt, s ezer adattal igazolni bírnám, hogy ez a sokat gyanúsított *hideg* kéz száz annyi könyvet szárított föl nagy-lelkűen s száz annyi port intézett el igazságosan, száz annyi sérelmet orvosolt bölcsen, százannyi érdemet részesített megfelelő jutalomban, mint azok a *meleg* kezek, melyek első sorban gazdáik felé hajolnak s ököllé szorítva boszusan és fenyegetőzve főképp azért fordulnak *Tisza* ellen, mert nem engedte meg nekik a régi gazdálkodás folytatását s nem tűrte, hogy az ország rovására, érdem nélkül pénzben, rangban, kitüntetésben, szereplésben stb. egy fikarczot is zsebre gyűrhessenek.

Hasonló hazugság az udvar kegymosolyáért még a reakció közvetítése útján is versenyző labanczpárt vagyis „Egyesült ellenzék” részéről, hogy *Tisza* gyáván meghunyászkodik minden alkalommal fölfelé. Saját tapasztalataimból csak egyet fogok itt e ráfogással szembesíteni.

Nincs a kerek földön miniszter, akit az ellenzéki sajtó annyiszor és oly modorban bántalmazna, mint Tisza Kálmánt. Pedig módjában állott egy tollvonással véget vetni e becstelen üldözésnek.

Midőn az esküdtszék Verhovayt – gondolom – a kassai toaszt vakmerő kommentálása miatt indított sajtópörben fölmentette, . . . midőn az ellenzéki sajtó hajmeresztő hazudozásai csaknem forradalmi hangulatot idéztek elő az alsó körökben, – Tisza Kálmánhoz igen magas helyről intézték a félig óhaj, félig parancsként hangzó kérdést: Nem hiszi-e, hogy az ország nyugalmának megóvása és a becsület sikeresebb oltalmazása végett a 48-ki hiányos sajtótörvényeket itt az idő revideálni, kiegészíteni s a sajtó kihágásai és szabadsága közé éles határvonalat vonni . . . Ámde Tisza Kálmán, a csúszás-mászással és szolgálalkúséggel vádolt „gyáva” politikus mindkét ízben határozottan azt felelte, hogy – nem! S a sajtószabadság megszorítására, vagy megszorításnak tetsző, ilyenül vehető és festhető rendezéséhez segédkezet nyújtani, még kitűnő nevű és múltú elvtársak és pártvezérek nógátásai által sem engedte magát rávétetni.

Áldjuk a gondviselést, dicsérjük a magyar nép józan esztét, hogy annyi lelkiismeretlen izgatás és ámitás daczára nagy többsége képes volt fölfogni Tisza Kálmán személyes becsét az országra nézve, s hogy annyi előd gyors megbuktatása után – őt mai napig megtartotta, föntartotta a hatalom polczán.

Teljessé teszi ez áldást, teljessé a mi örömünket, hogy ereszen a korona és a nemzet, a magyar király és magyar nép közt megható és boldogító harmónia mutatkozik.

Örök emlékül két adatot akarunk itt megóvni a feledéstől, miknek egyikében a király, másikában a nép szavaz bizalmat a Tisza kormánynak s a szabadelvű pártnak.

Ő Főlsége, mindenek fölött szeretett jó Urunk, Királyunk következő trónbeszéddel oszlatta föl az utolsó országgyűlést:

## **Tisztelt urak, Főrendek és Képviselők, Kedvelt híveink.**

Midőn önöket 1878-ik évi október 20-án a most lejárt törvényhozási időszak küszöbén üdvözlöttük, kifejeztük érzetét annak, hogy bölcs, erőteljes és hazafias támogatásukra különösen szükségünk van.

Örömünkre szolgál kijelenthetni, hogy ezen támogatás iránt táplált reményeink teljeseznek.

E támogatás tette lehetővé, hogy, daczára a monarchiánkra és így kedvelt Magyarorszáგunkra is háramlott újabb terheknek, minden, az állam hitelére hátrányos eszköz mellőzésével fedeztethettek a rendkívüli kiadások, és beváltathatták az államot terhelő nagy függő adósság hátra levő része.

E támogatás tette lehetővé azt is, hogy kormány és törvényhozás sikeresen foglalkozhattak azon nagyfontosságú kérdések megoldásával, melyek kedvelt Magyarorszáგunk jólétének és fejlődésének érdekében megoldandók valának.

Nem lehet czélunk felsorolni mind azt, mi e tekintetben történt, de rá kell mutatnunk arra, hogy a monarchiánk védelme érdekében szükséges törvény megalkottatott, s hogy a Magyarország és Horvát-Szlavonorszáგok között lejárt pénzügyi egyezmény a méltányos igényeknek megfelelőleg megújított, hogy egész sora jött létre ama törvényeknek, melyek az igazságszolgáltatás, a közigazgatás és a közgazdaság terén mélyen érzett hiányok pótlására vaunak hivatva.

Az előző törvényhozási időszakban alkotott büntető törvénykönyv, kiegészítve a kihágásokról szóló törvénykönyvvel, életbe lépett, a csődtörvény megalkottatott, a perrendtartás legégetőbb hiányai orvosolva lettek.

A személy- és vagyonbátorság biztosítására megalkottatott a közbiztonsági szolgálat szervezéséről szóló törvény.

A magyar állampolgárság megszerzésének és elvesztésének nagyfontosságú kérdése törvény által szabályozva lett.

A közlekedésre oly fontos vasúti hálózat több nagy hiánya orvosoltatott, a keleti összeköttetés biztosított, s a helyi érdekű vasutakról szóló törvény által lehetővé tettett, hogy a fő közlekedési vonalaktól távol eső vidékek is azok körébe bevonassanak.

Az erdőtörvény egy régen érzett hiányt, pótol, míg a hazai iparnak adott kedvezményekről szóló törvény fontos lépés azon cél felé, hogy megszűnjék az ország közgazdasági viszonyainak egyoldalúsága s ne csak a mezőgazdaság legyen majdnem kizárólag a nemzet jövedelmeinek forrása.

Az államháztartás kezelésében érvényben maradt józan takarékoság, párosulva az állam terhei viselésében újlag bebizonyított és legőszintébb elismerésünkre méltó áldozatkészséggel, lehetővé tette, hogy az államadóságok egy jelentékeny részének az államra nézve előnyösebb adósságra átváltoztatása a hitelezők jogainak teljes megóvása mellett megkezdethessék.

Az elszánt, komoly, hazafias törekvés, mely a közélet minden ágazatában nyilvánult, eredményezte azt, hogy a Tisza árjai által 1879-ben elpusztított Szeged újra fölépítése érdekében nemcsak a törvényhozás mindent megtehetett, de az összes világ meleg rokonszenve is példátlan mértékben járult a sújtottak bajainak enyhítésére.

Jól tudjuk, hogy sok a teendő, ami még hátra van, de az eddigi tapasztalatok biztosítékot nyújtanak Nekünk az iránt, hogy a minden más kérdéstől menten, tisztán a belügyek rendezésére és fejlesztésére használható idő a jövőben is teljes odaadással föl fog használtatni, s meg fog történni mindaz, mi a haza szellemi és anyagi érdekeire nézve kívánatos, de eddig még az idő korlátoltsága miatt meg nem történhetett.

Biztosítékot látunk erre abban is, hogy a külügyi viszonyok alapos reményt nyújtanak arra, hogy a béke áldásait népeink zavartalanul fogják élvezhetni, a hatalmak kölcsönös jóakarata lehetővé tevéen az időnkint felmerülő kérdéseknek békés úton megoldását.

Egy örvendetes esemény következett be a legutóbbi

időben: szeretett fiunk Rudolf főherceg koronaörökösnek Stefánia belga királyi hercegnővel kötött házassága.

Az öröm, a szeretet és a ragaszkodás azon érzelmei, melyek összes népeim, melyek kedvelt Magyarországnk részéről oly fényesen nyilatkoztak, újabb bizonyítékát nyújtották annak, hogy a haza s a király iránti hűség együtt dobogtatják a nemzet kebelét, ezen elválaszthatatlan ketőnek boldogítására, dicsőségére.

Isten áldása legyen ezen a népek öröme és szerencsekívánatai által üdvözölt frigyén, hogy biztosítsa az a nemzet és a trón együttes boldogságát a késő utókor számára.

Fogadják önök meleg köszönetünket buzgó fáradozásaikért.

Fogadják és vigyék küldőiknek őszinte királyi üdvözetünket.

Ezzel a jelen országgyűlést berekesztettnek nyilvánítjuk.

A magyar nép pedig szélűben hosszában énekli most ad notam „Kilenczet ütött az óra” mindenfelé az egész országban:

Ki van bontva a nemzeti lobogó,  
Gyöngye szélben hívogatva lobogó,  
Menjünk pajtás hívására,  
Az ellenpárt romlására  
Ihajla!

Ez a zászló Tisza Kálmán zászlója,  
A szabadság sugárik szét róla,  
Ezt környezzük, ezt követjük,  
A más pártét visszavetjük  
Halálig!

Tisza Kálmán a nép igaz barátja,  
Jói tudja ő, hogy azt ki és mi bántja?  
Ami szívéen ki is mondja,  
Ellenzéki fut osonva  
Ihajla!

Tisza Kálmán a szabadság hű öre,  
Szóval, tettel a zsarnokság üldője,  
A hazát ő el nem adja,  
Szereti és boldogítja  
A népet.

Ki van bontva Tisza Kálmán zászlója,  
Seregestül odagyülünk alája,  
Ki nem az ő elvét vallja,  
Tőlünk e szót sosem hallja  
Követünk.

*Talpra magyar, hi a haza!  
Itt az idő, most vagy soha!*

*Egy az isten, egy az élet!  
Szabadelvű a jó követ.*

„Lelkének essentiája volt a *becsületesség*, és ezért találkozott annyi gyűlölettel, ezért lett csak *halála után* az olaszok bálványá.”

Egy híres olasz író mondja ezt egy híres olasz államférfiuról, de sírva ismételné e szép szavakat a magyar nép is Tiszáról és a szabadelvű pártról, ha véletlenül az ellenzék eletetné, elitatná, elhazudozná e választásoknál legfő kincsünket, nemzetünk bizalmát és támogatását.

*Csakhogy mi nem akarunk és nem, fogunk meghalni.*

El még a magyaroknak nagy istene, aki védi és megvédi a jókat és az igazakat. Erezzük kiterjesztve fejünk fölött mindenhatóságának védszárnyait; lelkünkbe világít kegyelmének tiszta sugara, hogy meglegljük a diadalhoz a legegyszerűbb, legjobb, legbiztosabb utat.

Éveken körösztül csak a hazának élve, ennek javát tartva szem előtt, s éjt napot egyesítve, hogy a sír szélén visszaadjuk önmagának és a világnak a magyar nemzetet, üres ígéreték és hitvány rágalomok kedvéért és okáért most ejtenék el önök, szeretett polgártársak! a Tisza kormányt és a szabadelvű pártot, midőn magba hajt a ka-Jász, érik és szint nyer a szöllőszem, miket véres verítékes munka erőszakolt ki a természettől, és önfeláldozó gondosság őriz minden újabb veszedelem ellen?

*Hiszen nem jutalomért esedezünk, – csak alkalomért a munka folytatására és befejezésére.*

*Ha ezt elértük; ha állami háztartásunkban az egyensúlyt helyreállítottuk, ha az ország indirekt és rendkívüli jövedelmeit az egyenes adók leszállíthatásáig fokoztuk; ha felvirágoztattuk az ipart, s világversenyzésre képessé fejlesztőt-*

*tük a kereskedést;* ha minden, bármi kicsiny községnek jól rendezett iskolát alapítottunk, s ha az új nemzedékben megvalósítottuk a költő sóhaját:

Minden ember legyen ember és magyar!  
Akit e föld bord s egével betakar;

szóval: ha helyreüttünk mindent, amit a közelmúlt elrontott, és előkészítettünk mindent s leraktuk az alapot mindenhez, a mire a távoljövőnek szüksége lesz: ám akkor teljesedjék az ellenzék akarata; ám bocsássák el akkor önök a nemzet szolgáit s szoruljon háttérbe kormányával a szabadelvű párt ... s legyen másé a hatalom, melynek dicsőségét amúgyis örökre biztosítja nekünk az utókor – kevés kivétellel – mindig elfogulatlan igazságos ítélete.

Ne higgyék, hogy ezzel valami nagyon sokat kérünk . . . Ha ezernyi akadály daczára a legellenségesb viszonyok közt *pár év alatt* fölvergődtünk oda, ahol most állunk; csak még *néhány szerencsésb esztendő kell*, s egészen fönnleszünk az ormon, s letűzhetjük ott a nemzet szent színeiben ékeskedő zászlót, a boldog magyar nép tapsai s a külvilág őszinte hódolata mellett.

S miért is kételkednének önök a mi szavainkban, melyeket *tettek előztek meg*, s hinnének inkább oly szónak, melyet *tán soha sem fog beváltani, soha sem fog bevált-hatni* megfelelő tett.

Nem szülőföldünk-e nekünk is e drága hon? . . . édes pihenésre hová vágyódhatnánk inkább s csöndesb nyugalmat hol lelhetne majdan kihűlt szivünk, mint azon hamvak közelében, miket a szeretet és kegyelet a multak legbecsesb hagyatékául tekint, tisztel, őriz, s el nem cserélne semmi mulandó kincsért?

S Magyarország anyagi jólétével nem gyarapodik, hanyatlik-e a mienk is? Nem lesz-e drágább kenyerünk minhibánk folytán kárbavesző minden búzaszemmel? s mi magunk nem válunk-e szintén szegényebbekké idegen zsebbe vándorló minden fillérrel, ami a nemzeti közvagyonat apasztja és károsítja?

A közös hadseregben nincsenek-e ott szintén ami

gyermekünk, testvéreink, barátaink is, s ezekkel együtt nem sínlik-e meg az önökéi is, ha idétlen támadásokkal rajok uszítjuk az idegen, s az ország alkotmányának titkos és engesztel hetién ellenségévé bőszítjük az egész tisztikart?

Röviden: vau-e oly országos vagy nemzeti előny és érdek, mely *csak* az önöké, vagy csak a miénk? s melyet könnyebben elérhet és megvalósíthat a különvált mint az egyesült erő?

Aki ma konkolyt hint az édes anya, a magyar haza egyenlő gyermekei közé, az egyéni hasznot hajhász; idegen érdekeknek szolgál; nem magyar szívből, ha százszor annak hazudja is magát sima ajkkal; s megérdemli, hogy bottal űzzék el Önök akármilyen cifra ellenzéki jelszóval közeledik, békéjében, jólétében, jövőjében egyformán fenyegetett csendes hajlékuk küszöbéről.

En istenem teremtem! maholnap ezer esztendeje lesz annak, hogy a magyarok itt laknak ... s ezer esztendőnek szerencsésen túlélte viszontagságai után új küzdelmek, hasonló küzdelmek hosszú sorára nyújt kilátást, ami közvetlen szomszédunkban, az Al-Dunánál legközelebb végbe ment . . . Meghasonolva, szétaprózva, ellenségek gyanánt akarunk-e megjelenni nemzeti lételünk második évezredének küszöbén? . . s nem félünk-e, hogy megvonva tőlünk áldását ama szent jobb, mely egy ezeréves állami szerkezettel biztosítja fenségünket az ország határain belül, tekintélyünket és hatalmunkat kifelé – elleneink első rohamának áldozatul esünk!

„Isten, ki a jóságnak és igazságnak istene vagy; ki a jókat kegyelmeddel tetézve, a bűnösöknek is kész vagy megbocsátani, ha hozzád folyamodnak, – hallgasd meg fohásunkat, hallgasd meg könyörgésünket! mentsd meg hazánkat a polgárháború és a b el viszály tói; mentsd meg népünket a meghasonlástól és a pártoskodástól! áldd meg küzdelmünket, mint eddig megáldád, hogy a szabadelvűpárt és a kormány igaz ügye újra diadalmaskodván a választásoknál, nemzetünk, szelíd béke boldogító kebelén áldja és magasztalja szent nevedet. Amen!